

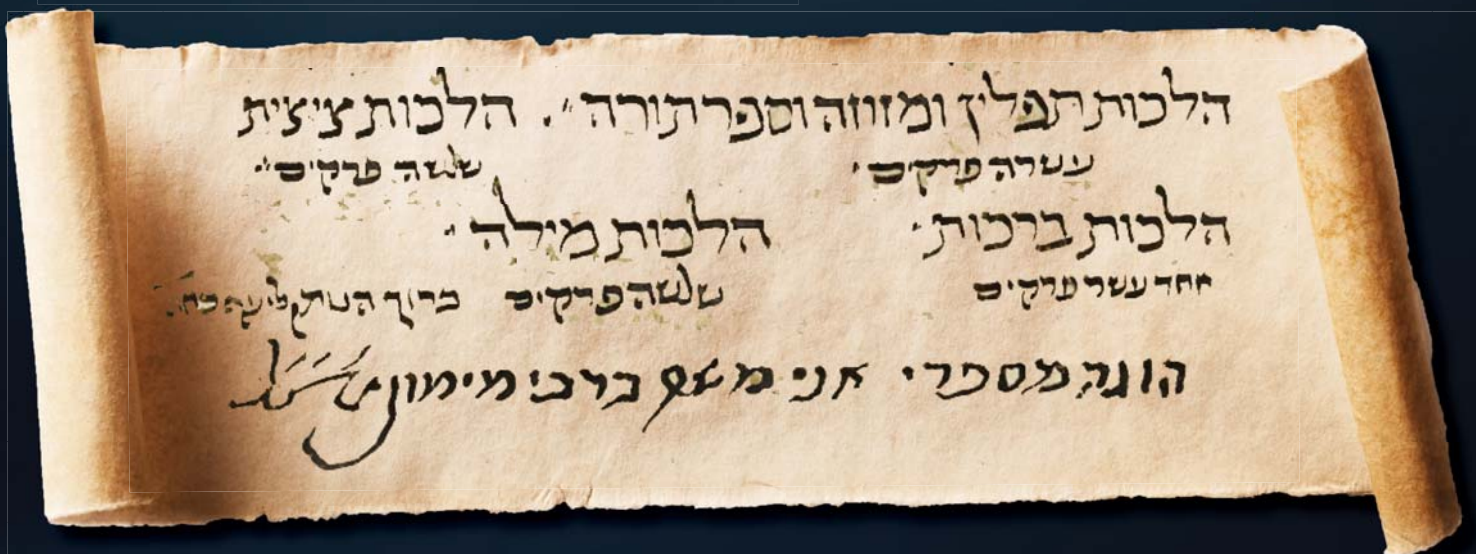
בס"ד, י"ח בתמוז תש"פ

המזדינ

העיתון של היהדות החרדית

זכר הנדה משנה

גליון מיוחד לרגל סיום
והתחלת הדמב"ם היומי

סיום מחזור הל"ט ותחילת מחזור המ' בלימוד ג' פרקים ליום
סיום מחזור הי"ג ותחילת מחזור הי"ד בלימוד פרק אחד ליום

תּוֹרַת ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ עֲדוּת ה' נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי פְּקוּדֵי ה' יִשְׁרִים מְשַׁמְחֵי לֵב מִצְוֹת ה' כִּרְהָ מְאִידַת עֵינִים יְדָאֵת ה' טְהוֹרָה עוֹמְדַת לְעַד מְשַׁפְּטִי ה' אֲמַת צְדָקוֹ יַחְדוֹ (תהלים פרק י"ט)

"כתיב תורת ה' תמימה משיבת נפש שתהא כולה תמה. תורת תמימה, רבי ידימה ודבן חד מנהון אמר למה היא תמימה שהיא משיבת נפש, וחיינא אמר למה היא משיבת נפש שהיא תמימה, עדות ה' נאמנה שהיא מחכימת פתי למה היא מחכימת פתי שהיא נאמנה. דבר אחר אימתי היא תמימה בשעה שהיא יוצאה מפי תמים, ואימתי היא נאמנה בשעה שהיא יוצאה מפי נאמן, רבי תנחומא פתר ליה בששה סדרי משנה, תורת ה' תמימה זה סדר נשים. עדות ה' נאמנה זה סדר זרעים שהוא מאמן בחייו של עולם וזרע. ידאת ה' טהורה זה סדר טהרות שהוא מפריש בין טומאה לטהרה. פקודי ה' ישרים משמחי לב זה סדר מועד שיש בה סוכה ולולב ומועדות שנאמר בהם ושמותם בחגך.. מצות ה' ברה מאירת עינים זה סדר קדשים שהיא מאירת עינים לקדשים. משפטי ה' אמת צדקו יחדו זה סדר נזיקין שיש בו כל הדינין" (ילקוט שמעוני תהלים - פרק יט - רמז תרעד)

כמה אנו חייבים להודות ולהכיר טובה לרבן של ישראל כ"ק הגאון האלוקי מרנא אדמו"ר מליובאוויטש זיע"א אשר ברוחו הגדולה הגה וסלל את המסילה המובילה בית קל, כבש את הדרך לשלימות, הצביע על הנתיב לתמימות, והורה את השביל לתורה תמימה ושלימה המאירת עינים ומשיבת נפש.

ידיעת התורה כולה, קביעות בלימוד יום יומי, אחדות בכלל ישראל. כל אלו מתאחדים ברזא דאחד של אחדות מושלמת בעולם שנה ונפש, על ידי תקנת לימוד הרמב"ם היומי. כל השם ארחותיו בלימוד קבוע ומסודר של יצירתו האדירה של הנשר הגדול "משנה תורה" רואה בישע אלוקים, בקנייני נצח של כל התורה כולה, על ששת סדריה מזרעים ועד טהרות, בבחינת "או לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך" (תחילת הקדמת הרמב"ם) ומשיב נפשו בשלימותה של התורה שיצאה מפיו ומפיו כתבו של 'נאמן', מחכים דעתו בלשונו הזהב השקולה ומדודה, ומאיר עיניו בגחלי אש קולמוסו המבעירים ידאת ואהבת ה' עד כלות.

מאז הכריז כ"ק מרן אדמו"ר מליובאוויטש זיע"א על תקנת לימוד הרמב"ם, הצטרפו רבבות אלפי ישראל ובראשם גדולי ומנהיגי ישראל אל הלימוד היומי ב"ד החזקה. אלפים שבחרו במסלול הלימוד המתאים להם, חוו שינוי בארחות חייהם ומהפכה של ממש במושגי ידיעת התורה שלהם.

לקראת סיום המחזור השלושים ותשעה והתחלת המחזור הארבעים בלימוד שלשה פרקים ליום, וסיום המחזור הי"ג והתחלת המחזור הי"ד [החזקה] בלימוד פרק ליום, מתכבד המודיע להגיש פרויקט מיוחד ובו מגוון היבטים הנוגעים לרמב"ם ומשנתו. שיחה רבת תוכן עם גאב"ד קוממיות-ירושלים הגאון ההחסיד הנודע רבי ישראל יצחק מנדלזון שליט"א שמגלה חידושים נפלאים בתורת הרמב"ם פרי עטו הכשרוני של הרב ישראל סג"ל, סקירה היסטורית מרתקת על חיי הרמב"ם והשתלשלות כתיבת חיבורו הגדול בינות לגלי תקופתו הסוערת מאת הרב יצחק הולצמן, מאמר יסודי אודות הסגולות והמעלות היחודיות הטמונות בלימוד ספרי הי"ד החזקה מאת הרב יצחק קפלן, מאמר מיוחד ורב חידושים על לימוד הרמב"ם במשנת גדולי ישראל לאורך הדורות מאת הרב שלום אברהם ליבוביץ, תיאור מאורע מרטיט במחיצתו של כ"ק מרן אדמו"ר מליובאוויטש זיע"א מאת שלמה ברמן, שביבים מדברי גדולי ישראל באירועי סיומי הרמב"ם מאת שלמה לוסטיג, ולסיום תחקיר מיוחד החושף את עולמם הרוחני של מגידי השיעור ברמב"ם מכל תפוצות ישראל, ונקודת מבטם היחודית על הזכות והמעלה הנפלאה בלימוד הרמב"ם.

אנו תפילה כי העמל הרב שהושקע בתכני חוברת זו, יסייע לרבים המבקשים לעלות ולהתעלות בלימוד וידיעת תורת ה', ולהשיג את "יסוד היסודות ועמוד החכמות" (תחילת משנה תורה), ונוכה במהרה לחזות בקיום האייוי אליו מפלל הרמב"ם בחותם חיבורו הגדול "ובאותו הזמן... ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד... שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

ישראל פינחס טירנואר

3 ולכל הי"ד החזקה
+ הרב ישראל סגל

8 גדולי ומאורי הדורות
ולימוד הרמב"ם
+ הרב שלום אברהם ליבוביץ

9 תורה שבע"פ סדורה
בפי הכל
+ הרב יצחק הולצמן

14 בהביטי אל כל
מצוותיך
+ הרב יצחק קפלן

17 המאורע המרטיט
+ שלמה ברמן

18 אשריכם הוגי הרמב"ם
+ שלמה לוסטיג

20 כך לומדים רמב"ם

עמוד השער של הרמב"ם (עם נוסח ההקדמה "כל המצוות שניתנו לו למשה בסיני" וכו') בכתב יד מאויר מאשכנז, שנת ה'צ"ו (1296). שמור באוסף דוד קאופמן, ספריית האקדמיה ההונגרית למדעים, בודפשט (ויקפדיה)

עריכה: הרב ישראל פינחס טירנואר
עיצוב גרפי: סטודיו 'המודיע'
תמונת השער: חדשות JDN
המודיע - העיתון של היהדות החרדית,
יהודה המכבי 5 ירושלים, טל': 02-6363200

ולכל הי"ד החזקה

שיחה מרתקת עם הגאון החסיד הנודע

רבי ישראל יצחק מנדלזון שליט"א

גאב"ד קוממיות – ירושלים,

גילויים מדהימים ומאמרים מפעימים מבין נבכי דברי

דברי המורה הגדול לדורות ולדורות עולם – הרמב"ם,

עובדות סיפורים ותובנות מכלי ראשון

לרגל מעמד סיום המחזור ה־39 והמחזור ה־13 (בלימוד התלת שנת)

בלימוד הרמב"ם, ולכבוד התחלת מחזורי הלימוד החדשים, שיחולו ביום

י"ז בתמוז. על פי תקנתו של כ"ק מרן אדמו"ר מליובאוויטש זצוק"ל

מייסד הלימוד היומי בספר הי"ד החזקה

מאת: ישראל סג"ל

אם היה באפשרותנו לבחור יום מימי השנה לערוך בו את סיום לימוד סדר י"ד כרכי הרמב"ם, לא היינו בוחרים יום אחר מאשר יום י"ז בתמוז, היום בו אירעו המאורעות הקשים עבור עם ישראל בכל שנות קיומו, ועל כולנה הכאב והאובדן הגדול בשבירת לוחות הברית. הלוחות העשויות במעשה נסים וכתובים באצבע אלוקים נאבדו מאתנו ביום זה, ותוכנם הקדוש פרח והתעלה למקור מחצבתו. דווקא ביום זה יש לציין סגירת הלימוד בספרי הרמב"ם. בעולם בציון סיום סדרי הלימוד בספרי הרמב"ם. אותו מיום שנקבע בשעתו על ידי כ"ק אדמו"ר רבי מנחם מנדל מליובאוויטש זצוק"ל ממשיך ופועל בעוד עד היום הזה ובזכותו רבים קובעים שיעור בדברי הרמב"ם ומתעמקים בדבריו הקדושים. ביקשנו אפוא לרגל ציון סיום מחזורי לימוד אלו מאת הגאון הנודע רבי ישראל יצחק מנדלזון גאב"ד קוממיות – ירושלים, כי יחלוק עמנו מתובנותיו על סדרי הלימוד שקבע הרבי זצוק"ל בכלל ואודות לימוד הרמב"ם וחיידושי הרבים בפרט.

שיחה עם הגאון רבי ישראל יצחק היא אינה בגדר שיחה גרידא, היא צליה מהירה בתוך ים התלמוד, על אתר הוא שולף מימרות ומזכיר פסקים שונים בדברי הרמב"ם כאשר הוא מזכיר את הדברים כולל מראה המקום המדויק, כאשר גם אנו עם המאגרים התורניים מתקשים לעקוב אחר רצף הדברים ולמצוא את המאמרים שציין באותם המקומות.

ע"י לימוד הרמב"ם, אתה רוצה שאדבר עמך? הוא תוהה.

אנחנו לא מספיקים להשיב לשאלתו, והנה הוא כבר צולל במימיו האדירים ושולה משם מרגליות יקרות. "שמע נא דבר פלא" הוא מדגיש באוזני "זהו דבר פלא של ממש, ממש פלא והפלא". כמה וכמה סוגיות בש"ס אודות הנושא איסור בשר בחלב, ישנה את הסוגיא המרכזית במסכת חולין בדפים ק"ג עד קט"ו כמו כן ישנה את הסוגיא במסכת קידושין (נ"ו) שם מעלה הגמרא כי שלש פעמים שבה התורה וכתבת "לא תבשל גדי בחלב אמו" כאשר מאחד מהם לומדים איסור אכילה, מהשני איסור בישול ומהשלישי איסור הנאה. "שנים שיטות נוספות הלומדות את איסור האכילה בהיקש מאיסור נבילה בו נאמר "לא תאכלו" ומכאן שבשר

הגרי"י מנדלזון שליט"א, (צילום: דובי גורביץ' COL)

בחלב אסור באכילה.

ברם כאשר מגיע הרמב"ם לפסוק בנושא זה, כותב הוא להלכה את הפסק הבא: (הל' מאכלות אסורות ט א"ב) "בשר בחלב אסור לבשלו ואסור לאכלו מן התורה ואסור בהנאה. הוא ממשיך למקורות הדין ומציין אותם: "לא שתק הכתוב מלאסור האכילה אלא מפני שאסר הבישול, כלומר ואפילו בישולו אסור ואין צורך לומר אכילתו, כמו ששתק מלאסור הבת מאחר שאסר בת הבת", עכ"ד.

"כלומר" מטעים הגאון הרב מנדלזון, הרמב"ם לא הביא מקור בכל מרחבי התלמוד כולו לאיסור אכילת בשר בחלב, לא פסוק לא קל וחומר ולא היקש, עד שלמדו מסברא, "הלא אם לבשל בשר בחלב אסור, וודאי וודאי שאסור לאוכלם". לא עוד אלא שסמך הרמב"ם את יתדותיו על הלכה דומה. כידוע אסור לו לאדם להינשא לבתו, ומניין זאת? גם כאן תשובה שמורה עימו, הלא אם נכבדו אסור לו להינשא וודאי וודאי שאסור להינשא אל הבת – אם הנכדה. "תמיהה עצומה היא זו", נאנח הגאון מבעד

לשפופרת הטלפון, "עצומה".

אני תודה לכולם: ומפרשי הרמב"ם אינם כותבים מקור לדברים אלו, מניין הפיק הרמב"ם את דבריו?

בהחלט, בהחלט, הוא ממחר להגיב. ה'מגיד משנה' מביא את המקור לדברים, והוא מציין כי אלו הם דברי המדרש בויקרא רבה. אבל הבעיה היא שבמדרשים שבידנו לא נמצא מדרש שכזה, אף עורכי 'רמב"ם פרנקל' הגיהו על אתר כי 'לפנינו ליתא' מדרש כזה, גם הגאון הגדול רבי חיים קנייבסקי שליט"א העיר כי לא נמצא בדינו מדרש כזה.

"ללא ספק" ממחר הוא להניח את דעתי כי לפני הרמב"ם היה מדרש כזה, שאם לא כן לא היה כותב כדברים האלו. אך הפלא הגדול הוא מדוע הניח הרמב"ם גמרות מפורשות, דברי המשניות ופסקי הברייטא והלך לתלות את יתדותיו בדברי המדרש. וזהו שאלה שאין עליה תשובה", חותם הוא את חידושו, כאשר לי לא נותר כי אם לדמיון את פניו הקורנות באותו רגע.

"אותו הדבר" ממשיך הוא לרמב"ם נוסף, הדברים נאמרו הן בהלכות טומאת מת (א ב) והן בהלכות איסורי ביאה (ב ו) בשני המקומות פוסק הרמב"ם להלכה ומציין ללמוד דבר מה לאיסור כאשר אינו מביא את הפסוקים שמהם לומדת הגמרא, הוא מעדיף ללמוד את האיסור מכך שנאסר דבר מה אחר היותר פשוט ממנו, ואם הוא אסור אף הדבר החמור ממנו אסור גם הוא.

הרמב"ם כותב בשני המקומות ומציין לאותו מדרש נעלם שהסיבה שהתורה לא הקדישה פסוק מיוחד לאיסור, אלא נתנה ללומדו מדן אחר, היא, כשם שלא כתבה את איסור הבת והניחה ללמוד אותו מאיסור בת הבת.

"פלא מופלא" עוצר הגאון הירושלמי מרצף דבריו. ממש נפלא מאוד, לא מובן, ממש לא מובן מדוע בחר הרמב"ם ללמוד את דבריו מאותו מדרש קדוש שלפניו היה גלוי, ולא בחר ללמוד זאת מהמקראות וכדרך הגמרא הקדושה.

שלא עשני עבד

"נניח רגע לנושא זה, ונעבור ברשותך לענין אחר", מתנצל הוא באוזני. שנים בדברי הרמב"ם מספר שורות, שהם ממש בגדר דבר חידוש, חידוש שלא נמצא כמותו, אלו הם דברים יקרי המציאות, שעלינו להקדיש תשומת לב מיוחדת אליהם. אלו

תוספת לגיליון המודיע י"ח בתמוז תש"פ – ג'

משנה תורה - לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחילה, ואחר כך קורא בזה ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה, ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם (הקדמת הרמב"ם)

הם דבריו בהלכות עבדים (פ"ט ה"ח) הרמב"ם מאריך לתאר בפרוטרוט רב את סדר ההנהגה שמוטל על האדם לנהוג עם עבדו העברי. "לא, לא, לא" הוא מרגיש, "אלו הם דברים שנדרים למצוא כמותם, אף בספרי המוסר של גדולי בעלי המוסר נדיר למצוא דרישות שכאלו עבור יהודי לא כל שכן עבור עבד כנעני".

"אלו הם דרישות לא רגילות" הוא פותח ואומר "אקריא לך את הדברים במקורם". הנה. הוא מדפדף בדברי הרמב"ם תוך שהוא מקריא מזכרונות את המחצית הראשונה של הסעיף: "מותר לעבד בעבד כנעני בפרך. כך נכתב בראשית הסעיף, אך מכאן מתחילים המגבלות: "ואף על פי שהדין כך מדת חסידות ודרכי חכמה שיהיה אדם רחמן ורודף צדק, ולא יכביד עולו על עבדו, ולא יצר לו, ויאכילו וישקוהו כמל מאלכל ומכל משתה".

"אה". הוא קוטע את רצף הקריאה "שמעת פעם ודרישות כאלו, ראית פעם דברים כאלו" הוא תוהה בהתרגשות.

ולא די בכך, הוא ממשיך ומקריא: "חכמים הראשונים היו נותנין לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלין, ומקדימין מזון בהמהות והעבדים לסעודת עצמן".

תראה לזיהו 'מדרגה' שואף הרמב"ם להעלות את אותו עבד, ועוד איזה עבד? עבד כנעני, גוי... "והרמב"ם ממשיך: "יהי הוא אומר 'כעני עבדים אל די אדונייהם כעני שפחה אל די גבירתה' לא יבזהו ביד ולא בדברים, לעבודות מסרן הכתוב לא לברושה, ולא ירבה עליו צעקה וכעס אלא ידבר עמו בנחת, וישמע טענותיו, וכן מפורש בדרכי איוב הטובים שהשתבח בהן אם 'אמאס משפט עבדי ואמתי בריכם עמדי הלא בבטן עושני עשהו ויכוננו ברחם אחד'.

את פס הקול של רבי ישראל יצחק לא ניתן להעביר מעל גבי דפי העיתון, אך ההתרגשות שלו שעה שהוא קרא את הדברים מדיקה גם אותי. הוא ממשיך וקורא עד סוף דברי הרמב"ם: "ואין האכזריות והעזות מצויה אלא בעכו"ם עובדי עבודה זרה, אבל אצל זרעו של אברהם אבינו והם ישראל שהשפיע להם הקב"ה טובת התורה וציויה אותם בחוקים ומשפטים צדיקים רחמים הם על הכל, וכן במדותיו של הקב"ה שציונו להדמות בהם, הוא אומר 'ורחמי על כל מעשיו' וכל המרחם מרחמין עליו, שנאמר 'נתן לך רחמים ורחמך והרחבך', עכ"ד.

"אי אי אי", הוא מתמוגג כל כולו, תראה לי רבי ישראל, תראה לי ספר מוסר שדורש מבן אדם להתנהג כך עבדו חבירו היהודי! ספר מוסר אחד! לא! באף ספר אין דרישת סף מחמירה שכזו כמו שדורש הרמב"ם.

"אי", הוא פונה ואומר לי בטח תגיד לי כעת: "נו, מה אתה מחדש כבר קדמך הגאון הקדוש רבי שמעון סופר גאב"ד ערלי ו"ע אשר ליקט את כל דברי המוסר שברמב"ם והדפיסם בספר 'מוסרי הרמב"ם' ומה חידשת לי שקראת דברים אלו?". במקום להשיב, הוא קורא שוב את הדברים ומתמוגג מהם "מותר לעבד עבדות פרך... אבל זרעו של אברהם אבינו שהשפיע להם הבורא טובת התורה..." אתה מבין מה קורה כאן? אתה מבין?! לרמב"ם ישנם דרישות גבוהות, לא, זו לא הלכה, אלא הם תביעות המיוחדות לזרע אברהם אבינו, לבני אברהם יצחק ויעקב, הם נדרשים ליותר, מעבר לסטנדרט, מעל המינימום.

השקפת הרמב"ם

אחד הדברים המיוחדים בלימוד הרמב"ם הוא דברי ההשקפה שהוא שורר בין דבריו, אלו אינם שינויים מיוחדים שהוא מקצה לנשוא מסוים, הוא שורר מלח כאן מלח שם, ודין ישנם מקומות כאלו, עליהם ניתן להצביע שבהם הראה הרמב"ם את השקפתו?

הרב מנדלזון אינו נדרש להרהר, הוא שולף על אתר מראה מקום מדויק, "תבדוק אחר כך במאגרים התורניים, אני עוד מהדור הישן שהכל נמצא בספרים. מדובר ברמב"ם הל' תמידין ומוספין (פ"ז ה"א) שם מבואר באריכות את סדר קצירת העומר במוצאי יום ראשון של פסח, במשנה ובגמרא האריך לתאר את המעמד רב הרושם בו שאל שליח הבית דין את הנוכחים שאלות רבות הקשורות לקציר העומר. הרמב"ם חזר על הדברים, ובסוף שואל: "וכל כך למה? מפני אלו הטעמים שיצאו מכלל ישראל..." הוא ממשיך לבאר את טענות בוויכוח לגבי ביאור המקרא 'ממחרת השבת' אז מגלה הרמב"ם מהרהורי ליבו ומכלה בהם את חיצו זעמו: "ואם

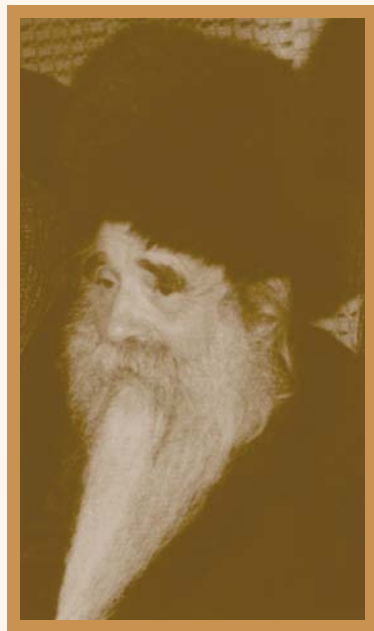
תאמר שאותו הפסח בשבת ארע כמו שדמו הטיפשים. היאך חלה הכתוב היתר אכילתם לחדש בדבר שאינו העיקר ולא הסיבה".

את המלה ה'טריפ'שים' הוא מסנן מפיו כמדגיש את משטמתו הרבה של הרמב"ם ואת שנאתו העזה כלפי כל הפורשים מעדת בני א"ל ונוהים אחרי כילות לים.

אגב זאת ניתן להצביע לדברי השפת אמת' (מנחות סה. סו.) הדין בדיוק באותו נושא — סוגית ספירת והבאת העומר, תוך כדי דבריו הוא מתבטא על הצדוקים שחלקו על החכמים בסדר הזמנים של ספירת העומר. הוא כותב כי באותם הימים 'הייתה יד חכמים תקיפה ולא הניחו מלשנות כפי האמת ולא חששו לערער השוטים'.

על אותה ההגדרה הוא חוזר עמוד לאחר מכן ושוב הוא מכתיב אותם בתואר הראוי להם.

אגב דברו מדברי השפת אמת, הוא אינו יכול להתאפק מלהזכיר דבר דומה, אלו הם דבריו 'לשבת זכור' שם רואים כיצד השפת אמת' אינו נלאה מלהזכיר את שמו של עמלק ולחתום בכל פעם באמירה 'ימח שמו וזכרו' רואים בחוש איך בכל פעם ופעם שמזכיר הוא את שמו מתעוררת בקרבו השנאה כנגד עמלק וחילותיו, עד שאינו

גאב"ד קוממיות הגר"ב מנדלזון זצ"ל

עוצר בקרבו ומצטעק הוא כנגדם: "ימח שמם".

פסקי הרמב"ם

מה החלק שליכם בכף המפעל האדיר ש' לימוד הרמב"ם, איפה הבאתם ליד ביטוי את החלק שליכם במפעל האדירים ש' הרבי מליובאוויטש?

הכל אתה רוצה לדעת? משיב הוא בשאלה משלו. על הבית דין שהקימו בהוראת הרבי שמעת פעם?

הוא נוחת היישר לגוף הנושא. הרבי מליובאווי-טש חידש דבר נפלא ממש. נפל דבר בישראל! הוא פשוט קרא והורה להקים בית דין מיוחד שכל מהותו הייתה מושתתת על פסק של הרמב"ם. מדובר על רמב"ם בהלכות תשובה (פ"ט ה"א) הכותב כך: 'הבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה כשמצוה ונשובת נפש ונהגה כבחמלת תמיד, שייסי ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המצויקות את ידינו לעשות התורה כגון שובע ושולס וריבוי כסף וזהב, כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כדי שנוכח לחיי העולם הבא'.

על יסוד דברים אלו כאמור, פסק הרבי מליובאוויטש זצוק"ל כי זוהי דעת התורה, ולכל אדם ניתנת האפשרות לעסוק בתורה ללא דאגות, ללא טרדות וללא חובות או שאר צורות ומעיקים. לצורך כך הורה להקים בית דין מיוחד, שיעסוק

ב'דיני תורה' אלו ובכל פעם שבו יקלע אדם מישראל למצב קשה מאוד הן מבחינת חובות או שאר צורות ומרעין בישין, יוכל לפנות לבית דין זה ולבקש מהם שידונו במצבו ויכריעו ויפסקו הלכה למעשה כי דעת התורה היא כי לכל אדם ניתנת האפשרות לעסוק בתורה ללא טרדות וללא מפריעים ובכוח התורה הם פוסקים כי כל המניעים ומפריעים בעבודת יסתלקו וילכו מעליו ויירוח לו בעבודת ה'.

מי דיו חברי הבית דין?

הוא משיב על אתר. בזמנו כיהן אחי הגאון הנודע רבי מנחם מנדל גאב"ד קוממיות זצוק"ל כחבר בית הדין הראשון בנושא זה. לאחר עלייתו לישיבה של מעלה התמנתני אני אבלחט"א לכהן בהרכב בית הדין לצד הגאון רבי יצחק יהודה יורסלבסקי רבה של 'נחלת הר חב"ד' בקרית מלאכי, והגאון רבי משה הבלין רבה של קרית גת. **אך הנעתם אתם לשינוי ש' בית דין חב"ד** **לכ' דבריו?**

"זה לא אני, זה בזכות אבי" הוא מציין בלחשה, ואגב זאת חושף את כל מהותו ואת כל ליבו הדבוק כל כולו בדמות האב הגדול שאף לרגע קט אחד לא משנו מזכרונות.

האם התכנס אי פעם מועד בית דין זה?

בוודאי, בוודאי, איזו שאלה, הנה אשגר לך בפס סמך פסקי דין שחלקם מהעת האחרונה. תוך כדי דיבור הוא שולח את המסמכים ומכשיר הפקס שלידי מתחיל לזמזם. פסק דין אחד עוסק במנהל ישיבה מפורסמת (את השמות הוא כמובן מסתיר מקודם לכן) אשר נקלע לחובות כבדים מאוד עקב הפעלת הישיבה, והחובות הרבים מפריעים גם למצבו הרוחני. קובעים חברי הבית דין על יסוד הוראת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו זי"ע כי יש להושיב בית דין שידון בנושא ויפסקו כדברי הרמב"ם בהל' תשובה (הנ"ל) ולאור דבריו חייבים הישיבה והעומד בראשה לצאת מכל הענינים הלוואצים עליהם ולצאת מן המיצר אל המרחב ולהיות פנויים ללימוד התורה ולקיום המצוות. כל זה נעשה על פי תוקף דעת תורה הקדושה. פסקי דין נוספים עוסקים בקשיים שונים שהתגלו בהחזקת 'בית חב"ד' מסוים, במקרה אחד פונים אשה יחד עם בניה ובהנחה להתאמן על מצבו הבריאותי הקשה של הבעל — האב. אלו הם מקרים בודדים מתוך עשרות רבות, מציין באוזניו הרב מנדלזון, תוך שאנו סוקרים את הדפים שהפקס פולט ללא הפוגה.

יעקב הצדיק

"מחל לי מר" הוא מפסיק לרגע ומבקש לברך ברכת 'בורא נפשות'. גם דרך הטלפון מורגשת ההיתכנות, נראה שהוא חובש את הכובע על ראשו ואז הוא מטעים מלה במלה את מלות הברכה עד לסיימה. אני לא מספיק לענות אמן ואז חוזר מדבר נוסף.

"חידוש נורא" הוא מקדים. "ממש מורא'דיג". המדובר הוא על רמב"ם בהלכות שכירות (פי"ג ה"ה) שם כתובה ההגדרה המיוחדת במינה: "יכן חייב לעבוד בכל כחו שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אביבין".

שמעת פעם הגדרה שכזו "יעקב הצדיק? ה'צ' דייק?!"

זה הכל "יעקב הצדיק"? יעקב אבינו, שדמותו חקוקה על כסא הכבוד. יעקב אבינו שהמלאכים שירדו משמים ללוותו בדרכו חרנה ובהלו מפניו בראותם את פני מי שדמותו חקוקה בכסא הכבוד, וייראו. זוהי ההגדרה שמוצא הרמב"ם עליו יעקב הצדיק' אתמהה?!

ולא עוד, אלא שעל מה הענין לו הרמב"ם את התואר הנשגב הזה, על ששימש את מי? את לבן? את לבן הארמי, לא פחות ולא יותר.

אבל כן, שכיר שעובד בגאמנות, "כריא-מניר" הוא מטעים את המלה "ואתה בטח מבין למה אני מתכוון. שכיר שעובד במקום עבודתו בגאמנות הוא ראוי לתואר 'צדיק'. "יעקב הצדיק" הוא שב ומגלגל את המלה על לשונו ככביכול הייתה מרגלית יקרת ערך או אתרוג מהודר. "אה, יעקב הצדיק?!"

מצוות ישוב ארץ ישראל

"דבר פלא ישנו בדברי ספר המצוות לרמב"ם", סח לי הגאון רבי ישראל יצחק מבעד לאפרנסת הטלפון. "אמנם לא מדובר על דברי המשנה תורה לרמב"ם שבהם עסקנו עד כה, אך גם דבר זה שייך לנושא שאנו עוסקים. כידוע מונה

כיתר כל הכהנים משרתי ה"'.
 "הי' רון מכליתא מפורשת המוסיפה לבאר את
 דברי הרמב"ם: באור יק"ו ומיוחד, חותם רבי
 ישראל יצחק את הראיה הנפלאה שמצא אביו.
 על ההבדלים הנפלאים מוסיף הוא לצטט את
 דברי השפת אמת' המתקשרים לנושא המדובר.
 השפת אמת בפר' שמות (תרמ"ב) מביא כדברים
 האלו: "ש' לוי לקותו בגלות מהו, שה' שלח
 גושל' חזק' בראות פולחניו אשר מוכינים שלא להיות
 מדריגה קטנה של מדריגות אבותינו, לומר איך
 גונל לעבוד בביית המקדש ולרשת פני ה' שלש
 פעמים צבור. כי כשיש להם יתיבך וגאולנו,
 תעורר הפנימיות שיש בנו להיות נהפכים כרגע
 לעליות המדריגות עליונות כבשנים הקדמוניות"
 צ"ע.

תשובה נפלאה הנסמכת על
דברי הרמב"ם

בעת שאבי וצ"ל שימש כרבה של כפר אתא,
היה זה ישוב שבו התגוררו הגדולים רבים. באותה
עת שכן בכפר אתא המפעל הגדול ביותר בארץ
– מפעל אתא לטקסטיל. בעל המפעל הוגו מורן
שמו היה חרוק מאוד מכל קשר לתורה ומצוות,
אבל היה ממערערי הגדולים של אבי ובעקבות
השפעתו היה המפעל שומר שבת. בזכות זה היו
מאות חדרים שמצאו את פונתם במפעל ואף
מחו"ל היו נשלחים צעירים ואגרת בידם בבקשה
לאבי שידאן להם לעבודה במפעל.
יום אחד בעת שישב אבי בראש איפת תלמידי

הגרמני"ל לנדא, הגרב"ש שניאורסאהן, הפני מנחם, הגר"מ אליהו זצוק"ל בסיוס הרמב"ם

חכמים נכנס אותו הוגו מולר לביתו ושאלתו בפי
— מה דעת הרב על אחד מאישי המרכזים
והנעדרים של הצינונות. השאלה הממה א
הנוכחים, שקט שרר בחדר והכל ציפו
למוצא פיו של הרב שהיה נתון בסבך — מצד
אחד, אילו יאמר את דעתו האמיתית על אותו
ההוגו, הרי שבעל המפעל יעלב, ינתק את קשרי
שותפותו והשבת ופרנסתם של מאות יהודים יהיו
נתונים בסכנה, ומצד שני — וכי מותר לומר מלות
שבה על מי שדרס על התורה ברגל גסה? מהאמת
אסור לשנות.

באותו רגע נפל במוחו של אבי רעיון נפלא שחילצו מהמציצה – וכך פתח ואמר – "הרמבם" (כתב מלכים א': ד) – "אף שבע הנצרים שדמה יהיה משיח ונהרג בבית דין, כיון נתחבב בו נביא! שנאמר ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו. וכי יש מכושל גדול מזה. שכל הנביאים דברו ומשיחיה גורל ישראל ומשיעים ומקבץ נדחיהם ומחזק מכותיהם. וזה גרם לאבד ישראל בחבר ולפור שאריתם ולהשפילם ולהחליץ התורה והלשונות ורוב העולם לעבוד אלוהם מלפניו ה' אבל מחשבות בורא עולם אין בה באדם להשיגם כי לא דרכנו הרצוי ולא מחשבותינו מחשבותיו. וכל הדברים האלו יש שיעור הנציר ושל ה' הישמעאלי שנמדד אחריו אינן אלא לישר דרך הלך המשיח ולתקן את העולם כולו לעבוד את ה' יחדיו".

וְכִן הַמִּשְׁךְ אָבִי וְהַסְבִּיר: אָמֵם בְּרַמְבֵּם
 שֶׁלֹּפְנֵינוּ הִדְרִים אֵינֶם נִבְּאִים אֶךְ הֵם מוֹפְעִים
 בְּהַשְׁמֹת הַרְמִ"ם, (וְהַצֵּאת פִּרְקֵל הַחֲזוֹנוֹ
 הִדְרִים אֶל תּוֹךְ הַרְמִ"ם) גַּם עַל אוֹתוֹ אֶחָד
 עָלִיו אַתָּה שׂוֹרֵץ, נִתֵּן לּוֹמֵר כְּדִרְבִּים הִלּוּ –
 בְּקוֹפּוֹתָ שִׁפְתָּה הַתְּחַבּוּלָּתוֹ וְהַיּוֹדִים רַבִּים הַגִּדּוּיוֹ
 אֵת עֲצָמָם כְּאוֹרֵפִים בְּנֵי דַת מִשָּׁה וְכִי' רַח"ל,
 מַעֲשֵׂיו אֵת אוֹתוֹ הָאֵשׁ תִּרְמֹךְ לִכְ שְׁרִיעֵי עוֹשִׂים
 וְנִקְרָא מִהֶעוֹלָם וְהָכֵל בְּהוֹנֵי כִי יִהְיֶה הָאֵשׁ לְאוֹם.

על המקום מצביע לדברי הגמרא (נדרים ח.) "אמר רב גידל אמר רב האומר שאינכם ואשנה פרק זה נזר לזר לאלקי ישראל".
 ובמאור הרד"ב' כי ההגדרה 'נדר גדול' אינה באה ליזכר כי אם לא יקום וישנה יעבור על הנדר, שהן לפי הסבר הגמרא מה שאמר 'אאינכם ואשנה' יקום כבוד לזר את עצמו, ולכן כבוד הרמב"ם' את הגדרה 'שזה כמר נדר'. אבל לא נדר ממש.
 'גם אצל יעקב אבינו' מסיק רבי עשראלי ציחק 'הבטחתו לא יחיתך נזר ממש, שכן ישראלי היה אז בנדר דבר שלא בא לעולם, אלא כל תכלית דבריו הייתה בכדי לזר את עצמו, במשעה שעמד להגיע לבית לבן'.

בשיחה משלימה שהוא מזדרז לערוך לאחר נתיבת המאמר, הוא מצביע על דבריו המפורשים של הרמב"ם בהלכות ערכין (פ"ו הל"ג): שם נכתב כדברים הללו: "ראיה לדבר זה מה שאמר יעקב יוכל אשר נתת לי עשר אעשרנו לך" ונאמר 'אשר נתת לי שם נדד' והרי האומר לא אפטר מן העולם".

מתנות כהונה

”חידוש מיוחד חידש אבי זצ”ל הגאון הגדול רבי בנימין גאב”ד קוממיות בדברי הרמב”ם, ממשיך בנו את רצף הדברים. הרמב”ם כותב בסוף הלכות שמיטין ויובלות (פ”ג הי”ג) כהוראה לחיוב לכל החפץ להסתפק לנחלת בית ה’ כי אל ויחזור ומשמים ידאגו לו לכל צרכיו ויספקו לו את כל מחסורו אשר יחסר לו.

זה לשון הרמב"ם:
 "כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה ורוחו אותו והבינו מדעו ופרק מעל צווארו עול החשבונות הרבים הרי זה נתקדש קדש קדשים... ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו כמו שזכה לזהנים כליום".

אודות דברי הרמב"ם ציין ב'קריית מלך' להגאון הגדול רבי חיים קנייבסקי, כי מקור הדברים הינו במסכתות נדרים (סב.) ועבודה זרה (ט.). אולם מתוך 'להגיד תורה ולהאדירה' הוסיף אבי הגאון זצ"ל ו'תודיע בסוגיא זו בהכרחו הסבר נוסף וממלך מחודש דבריו הרמב"ם, שכן תמיהה רבה יש בדברים אלו שכן היכן מצויין אי אדם מישאל שנטש את רבני עיניו ויכול לאכול תרומה וקדישים כמו שזכו בשט לוי הולמ, הכוונה, הלא דבר חידוש הוא, ועל מה ייסד הרמב"ם את חידושו זה. בפשוט ניתן לבאר את דברי הרמב"ם בדרך הבאה: כוונת הרמב"ם להשימיע כי אדם שניטוש את ה'חשבונות הרבים' ואת כל עיני העולם, יסבב ב'ברכייה' הסתרות כי יצונו לפתחו הרווחה ושפע עד לדי, כפי שקיבלו הרמב"ם בימים האם את מתנותיהם מאת בני ישראל. אותו עובד ה' יזכה אפוא להרווחה ולשפע רב שגייע עד לפתח ביתו.

אך במהלך מחורש הוסיף והצביע אבי לרברי המכילתא בפר' יתרו שם נאמר כך: 'מכאן אמרו ראוין היו כל ישראל לאכול בקשרים: עד אשר ישאו העגל, משעשע העגל נטלו מהם ונתנו לכהנים'. מתוך דברים אלו עולה כי למעשה כל ישראל ראוים היו לאכול את בשר הקדשים ומתנות הכהונה, הסיבה שנאסר עליהם לאכול זאת היא מהמתן חטא העגל, וסיבת חטא העגל היא ה'חשבונות הרבים' וכשאדם מישאל פורק מעליו עול חשבונות הרבים, צוה תשובה על חטא העגל מיד יכול הוא לזכות ומה שנאבד מעם ישראל בשעת חטא העגל ומטפחם לנחלת בית ה'.

הרמב"ם בספר המצוות את תר"ג המצוות באופן מסוים, ואילו הרמב"ן מוסיף עוד כמה מצוות עשה ולא תעשה. לדברי הרמב"ן יש להלכהשיב את כל כלי המשכן במזוזה אחת, בכך הוא פותחת מסדר המצוות של הרמב"ם מספר מצוות ותחתית הוא מכניס מצוות נוספות שהרמב"ם לא החשיבם.

אחת המצוות היא, מצוות ישוב ארץ ישראל. לדעת הרמב"ם מצוות ישוב ארץ ישראל הינה מצווה לארצייתא והיא נותנת גם בזמן הזה ואילו הרמב"ם בראשונה אותה בסדר המצוות הינה. דברי הרמב"ם יקשים מאוד, שכן במדרא אנו רואים כי מצוות ישוב ארץ ישראל נותנת בזמן הזה. בדברי הגמרא (ב"ק פ: גיטין ח:). מתבאר כי אדם שקנה כי בארץ ישראל כותבים עליו זנונו אפילו בשבת, כלומר לא לקרוא לגוי לעבור בכך על איסור אמירה לנכור"ם שבטו, ואת כבוד לקיים את רצונת הכית בארץ ישראל. אך כאמת מותרת הכתיבה, אין זאת כי אם שהישיבה בארץ ישראל הינה מצווה ודומה לאיסור השבת.

השאלה הנשאלת היא מדוע לא מנה הרמב"ם את מצוות ישוב ישראל בין מנין המצוות שלו. לנושא זה נדרש האנן הרה"ק האבני נור (י"ד) לסימן תנ"ד שם משיב הוא דבר לשאלתו האם יש שורש בית בארץ ישראל מצוות עשה. האבני נור פוסק כי ישנה מצווה לעלות לארץ ישראל ולהשתקע בה. ברם לפי דבריו אלו, איך יתבאר דברי הרמב"ם שלא מנה מצווה זו בסדר המצוות. הוא נדרש לנושא ומבאר את שיטת הרמב"ם באור נגד.

אחד הדברים שלא הורשו ביניהם הרב"ם והרמב"ם הם מנין המצוות בעשיית כלי המשכן, הרב"ם סבור כי עשיית כל כלי המשכן הינה מצווה אחת, לעומת זאת סובר הרמב"ם כי עשיית כל כלי וכלי מכלי המשכן הינם מצווה בפני עצמם. אודות כך במאמר המגילת אסתר¹ מפני שהיו קרוב נגזר ולעמוד לבוא ותגלה, ולא יצטרך לעשות אותה, אחר, ממילא אין מצווה לעשות ארון שכן אותו ארון שנעשה בימי בנין המשכן יושם לעמוד לבוא כארון ברית ה', ולא תהיה הזדמנות נוספת לעשות

על יסוד זה מפקפק ה'אבני נור' הוא מביא ראיה לתלדברי ממצות החזרתם הכניסנו ושבעה אומות שישבו בארץ כנען, אשר הרמ'ים מונה אותה כשכני מצוות, והלא ברור הוא כי היום איננו יכולים לקיים מצוות אלו, אם כל למה מנאם הרמ'ים? אין אומות בארצנו, חוטל עליו חובל לגרשו. כי הדבר במצוות ארון, אמנם לא ידענו לנו לעשות ארון, כי אבותינו שנעשה בימי המשכן ימשיך לשרת אותנו לעתיד לבוא, אם המצווה היא כי באם ידבר מה לארצו והוא יאבד, מוטל עלינו לעשות ארון חדש, ומסיבה זו מחשיב הרמ'ם את עשיית הארון כמצווה בפני עצמה.

ממשך האבני נזר: ואומר: גם לפי הרמב"ם המצוות שישב ארץ ישראל נחלקת נהיה והריאה היא שרואה מנה את מצות 'תהרסם תהרימם' כמצוה מסדר המצוות, אך מאחר והרמב"ם החשיב את כללילי המשכן כמצוה אחת, גם את ישוב ארץ ישראל וההרמס הגויים שישבו מחשיב אותה למצוה אחת, את צלומת זאת הרמב"ם המחשיב כל כלל ומכלי המשכן כמצוה בפני עצמה, גם כאן יחשיב את מצוות ישוב ארץ ישראל כמצוה פורדת.

נדר גדול נדר

בשעה שיצא יעקב אבינו מבית אביו בדרכו
להרחק לביתו של לכן, מתעכב הוא ללנית לילה
בבכיתו אל במקום בו יקום לימים בית המקדש, הוא
ונושא שם פנדה שייגע שייגע וישוב בשלום הוא
הוא נוקט בנדר (בראשית כח כ) "וידר יעקב נדר
לאמר אם איהיה אלקים עמדי ושמרני ונתן לי להם
לאלה ובגד לבלוש: ושבתו בשלום אל אבי...
ובת אשר תהי לי עשר אשכנזי לך".

נשאלת השאלה, איך בדיוק נרד יעקב אבינו את נמר זה, הרי הוא עומד בדרך, עדיין לא הגיע לביתו של לבן, כרגע הינו חסר כל ומרושש מכל חפציו, איך בדיוק יכול הוא לנרד? ויכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך' באיזו צורה חל הנדר, הרי הוא נרד על דבר של לא לעולם, והנדרד על דבר שלא בא לעולם חל חל הנדר.

אלא יש להסביר את הדברים לפי המובא ברמב"ם הלכות נדרים (פ"א הכ"ט) שם מביא הרמב"ם את הדין הנדב: "האומר לחבירו נשכים ונשנה פרק עליו להשכים ולקרות שזה כמו נדר הוא. ואף על פי שלא הוציאו כלשון נדר". הרדב"ז

ובזהירות רבה, לא הייתה כל סיבה כללות את המים טרם זמנם, אך בבית שני אורבה היו מזים מהדר ושוב יוכלו לשרוף פרה אדומה נוספת ואז יראו לעיני כל ישראל כי אין הלכה כצדוקים והאמת אינה כדעתם הנכסבת.

כעת נשוב אפוא לדברי הרמב"ם ונגלה את חידושו הנפלא, וכך כתב הרמב"ם (הלכות פרה אדומה פ"ג ה"ה) "תשע פרות אדומות נעשו משנצטוו במצוה זו עד שחבר הבית בשנייה, ראשונה עשה משה רבינו, שנייה עשה עזרא ושבע מעזרא עד חורבן הבית, והעשרית יעשה המלך המשיח מהרה יגלה".

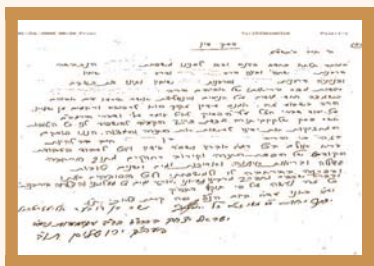
"מבין אתה", נהדרות פניו של רבי ישראל יצחק כצופן סוד, הוא חוזר על המילים וקולו מלא ערגה בכמיהה וציפייה לגאולה ולקולו של כל דוד: "העשרית יעשה מלך המשיח מהרה יגלה".

הפך בה דכוליה בה

לפנים על איזה עוד מעלות בלמוד הרמב"ם תוכלו להצביע:

איני יודע מה הייתה הסיבה האמיתית שבגינה קרא וייסד הרבי את לימוד הרמב"ם היומי, הלא כאמור ישנם ספרי הלכה רבים, בהם ניתן לקבוע שיעורים יומיים, קשה להניח את האצבע ולקבוע מדוע בחר הרבי בצוק"ל את לימוד הרמב"ם ויתר מיתר ספרי הקודש. מה עוד שדרכיו גבו מדרכיו והשגותיו מהשגותיו ואינו מסוגלים בקוצר המושג להתחקות ולעמוד אחר אורחותיו של הרבי ז"ל.

עם זאת ניתן להצביע על דברים ייחודיים שישנם ברמב"ם מה שאין רואים ביתר ספרי הקודש. הרמב"ם חיבר ספר מושלם כלומר על כל חלקי התורה, ספרו הינו אוצר של הלכות שאת חלקם אנו כלל לא מכירים, אינו יודעים איך לקיים.

פסקי ביה"ד המיוחד - שנים מני רבים

כאשר אנו עוברים על ספרו נגלה כי ההיקף העצום בן י"ד החלקים מלמד אותנו מה גדול הים, הוא מגלה לנו מה חסר לנו. כשנלמד על הלכות קידוש החודש נבין כי בעצם אין לנו היום את האפשרות לקדש את החודש של כל הציאה כאשר ציווה ה'. כשנלמד את הלכות מליכים, את הלכות מנהרין, את הלכות עבודת הקרבנות ובית המקדש שבימים אלו ימי החורבן מקבלים תוכנית מיוחדת על חסרונם הגדול, כאשר נדע את הלכות טומאה וטהרה, נשכיל לראות איזה אוצר של הלכות ישנם שאנו כלל לא מקיימים אותם.

כל ההוגה בדברי הרמב"ם יגלה על כל פנים כי חסרה לו ידיעת התורה, הוא ילמד שישנם עדיין חלקים רבים בתורה שעדיין חסרים לו והוא לא למד. גם הלמדן הגדול יחוש כפשוטי העם אל מול ההיקף הכללי נתפס של הרמב"ם. כאשר הוגים בדבריו לומדים עד כמה היא גדולה ורחבה, וכמה חסר לו לאדם כדי לדעת באמת את התורה על כל חלקיה.

הצעוגים ילכו ויגברו ככל שנרבה בלימוד הלכות אלו, ככל שנגלה כמה הלכות איננו יכולים לקיים, ככל שנראה כמה פרטי הלכות ישנם בבית המקדש והעליה לה' שכלל אין באפשרותנו לעשות כיום. מתוך כל זאת הפרוץ הזעקה: "גלה כבוד מלכותו עלינו והופע והנשא עלינו לעיני כל חיי".

אנו חותמים את השיחה המופלאה עם הגאון הנודע הרב ישראל יצחק מנדלזון גאב"ד קומיטות — ירושלים, קצרה היריעה מלהרחיב בעוד ועוד מובאות בדברי הרמב"ם, בדבריו העלה דוגמאות למכביר ביסודות ביאורי גדולי הדורות בעמקות ובהירות בהלכה ולומדות דברי הרמב"ם בהלכות בנושאים רבים, ועוד חזון למועד.

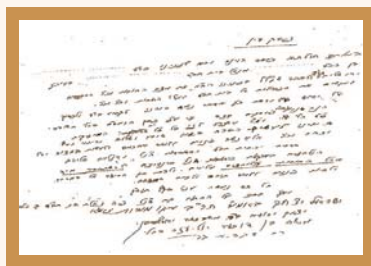
הספיקה למשך מאות שנים, מהיום בו נצטוו במצוה זו בימי שבחם במדבר, תקופה נכסחם לארץ ישראל ימי הכיבוש והחלוקה והתקופה שבין הכניסה עד לימי בניית בית המקדש הראשון, כל ימי בית ראשון ועד לחורבנו. במשך כל תקופה ארוכה זו הספיקו המים שהכין משה רבינו בכדי לטהר את ישראל מטומאתם. לעומת זאת בבית שני נעשו שמונה פרות אדומות, מה שמעלה בחשבון כי בכל חמישים שנים שנה היו צריכים להכין פרה אדומה. השאלה הנשאלת היא ברורה, איך יתכן שהאפר של משה רבינו הספיק במשך כל כך הרבה שנים, ואילו האפר של שאר הפרות נגמר כה מהרה?

לשאול זה נדרש וחתם סופר (דרשות חתם סופר — פ' פרה) והוא מבאר כי בבית שני התחדשו גזירות הטהרה המכונים "ח דבר. אמנם גזירות אלו לא הצריכו את מ שנטמא בהם להטהר באמצעות אפר פרה, שכן הטומאה הייתה טומאת ראשון או שני, אך גזירות אלו הביאו בעקבותיהם וגזירות רבה בכל הלכות טומאה וטהרה, ובגינים החלו הרבה יהודים להזהר מאוד בכל הלכות טומאה וטהרה.

הוא מסביר כי עד לאותה התקופה לא כל יהודי שנטמא בטומאת מת היה ממהר להיטהר ממנה, ככל שמקום מגוריו לא היה בירושלים שם היו שכיחים קדשים וטהרות, לא הייתה לו כל דחיפות לטהר את עצמו, יהודים רבים שנטמאו בטומאת מת המשיכו לחיות כשהם טמאים עד שהזדקקו לעלות לירושלים ואז נטהרו מטומאתם.

אך כעת כאשר רבו האוכלים בטהרה הוזהרים בהלכות טומאה וטהרה מחמת גזירת ה"ח דבר, הוצרכו הכל להזהר יותר, שכן גם אם עד היום יכול היה יהודי להישאר בטומאתו לא עוד היום, כאשר כל דבר מאכל בו נגע נטמא ורבים נמנעו לאכול.

כעת החלו קהלים רחבים יותר להזהר בטומאת

לשינה ופונה לנוס את שנת הלילה, הוא היה ממלמל דבר מה בשפתי. ככל שניסתה הרבנית — אמי על"ה, להבין מה היה אומר באותם רגעים, לא הצליחה.

בערוב ימיו עת נחלשה שמיעתו, ובכללות כל גופו היה חלש יותר והיה זקוק לעזרה, ובאותה תקופה החל לדבר מעט יותר בקול. או אז שמעה כי הוא מקריא לעצמו את דברי הרמב"ם בתחילת הלכות "סודי התורה": "סוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון והוא מציא כל נמצא וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת המצא". וכך הוא ממשיך לקרוא עד סוף פרק א' מהלכות יסודי התורה. התברר כי במשך כל שנות חייו היה קורא את דברי הרמב"ם הללו טרם הליכתו לישון.

מימי הדעת

ההוגה בדברי הרמב"ם מוצא רוב נוסף ועמוק מעבר לשיטתו בפסקים השונים ודבריו להלכה, אלו הם רגשי הקודש השזורים בין דבריו וצוהקים ללומד בהם להעיר ולקורא את ליבן לעבודת ה'. הרמב"ם הינו ספר הלכה מובהק, הוא לא מתיימר להיות ספר מסר, בחיבור ה"ח החזקה הוא טורח להעמיד את האמת על תילה, ואינו מבקש להוכיח ולעורר את לבב הלומדים בספר לחיזוק וקיום מצוות התורה. אך עם זאת במילים בודדות המושגות במקומותיהם יש בהם בכדי להתעורר בהתעוררות רבתי לעבודת ה' ושמירת מצוותיו בטהרה.

אחד ממקומות אלו הם דבריו בסוף הלכות מקואות (פ"א ה"ה) שם מדבר הרמב"ם על מהות הטבילה ועל האופן שבו היא מטהרת את הטבול מטומאתו ואז הוא כותב: "כשם שהמכין לבו לטהר כיון שטבל טהור, ואף על פי שלא נתחדש בגופו דבר, כך המכין לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות, כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת, טהור".

אי א"י, דברים יקרים אלו, בוערים כלפידים. בא ומלמד אותנו הרמב"ם בצורה פשוטה במילים ברורות נדרכו בקודש. אם מבקש האדם להיטהר מטומאתו, הרי שהדרך לכך היא לטבול במקוה טהרה הנשטה בכל הלכותיה. אך אם מבקש האדם לטהר את נפשו כיצד יעשה זאת? וכי יש מקווה לנפשות ישראל?

"הן, מחדש הרמב"ם, בעצם ההחלטה לעזוב ולנטוש את טומאת הנפשות, את מחשבות האון והדעות הרעות, הרי שמיד טהר מטומאתו וטהור מקרי".

ידוע כי על לשונו של האדמו"ר הלב שמחה זצוק"ל היו שגורים דברי רמב"ם אלו, הוא היה מכנה אותם בחיבה "רמב"ם'ס מקווה" — המקווה של הרמב"ם.

וממשיך רבי ישראל יצחק ומגלה מעשה נפלא: אבי זצ"ל ישב על מדין בדין תורה מסובך שהתנהל בין שני עסקני מוסדות ולבסוף פסק לטובת אחד הצדדים. כעבור מספר שנים החליט הצד המפסיד לשוב בתשובה והוא הודה והתוודה בפני מספר יהודים חשובים כי אכן שיקר באותו דין תורה. אחד העדים שיגר מכתב לרב זצ"ל ובו בשר לו בשמחה כי הנה אכן הרב צדק אז בהכרעתו.

השיב הרב במכתב המוצג לפנינו כעת — דע לך שפסקתי על פי השי"ס הראשונים והשולחן ערוך, ואם כן, הפסק הוא לאמתה של תורה, ואין זה משנה ומוסיף לי כלל שהצד השני אכן הודה שהצד אינו עמו! והרי זה כפי שכתב הרמב"ם בפירוש המשניות (פרה ג ב) "ולא עוד אלא שזה שהוא עליו שלישי ושביעי יש לו מעלה יתרה בטהרה, לפי שהכתוב כבר גזר עליו שהוא טהור".

זאת חקת התורה

הרבי זצוק"ל בבל' חיוו עסק ב'הביא צימות המשיח' הוא הרבה לדבר ולעסוק בחיובי הברור שמוטב על כל אחד להתכוון לקראת ביות גואל צדק, כאשר חלק גדול ממפעליו מתקשר ב'ביות גואל', איך מתקשר מפעל צימות הרמב"ם ל'מטרה נעלה זו'?

כמענה לשאלתנו מתחיל הרב שליט"א להקריא מתוך הרכיון את דברי הרמב"ם בהלכות פרה, אך קודם לכן מבקש הוא להקדים הקדמה. במשנית פרה (פ"א מ"ה) מסדרת המשנה את מנין הפרות אדומות שנעשו. המשנה כותבת כי את הפרה הראשונה עשה משה רבינו ואת השנייה עשה עזרא כאשר הכהנים הבאים אחריו בימי שני שרפו את יתר הפרות. הווי אומר כי הפרה שעשה משה רבינו בימי המדבר

וְלִימוֹד הַרְמַב"ם

אֶלֶּל יִהְיֶה צִיּוֹר לְחִיבּוֹר אַחֵר בְּעוֹלָם בְּדִין מִדִּינִי יִשְׁרָאֵל
שְׁלֵל יִהְיֶה צִיּוֹר לְחִיבּוֹר אַחֵר בְּעוֹלָם בְּדִין מִדִּינִי יִשְׁרָאֵל

ממשה עד משה
לא קם כמושה

מאף ברב מינות

תורה שבעל פה סדורה בפי הכל

סיפור המסע והמרתק של חיי הרמב"ם וספרו 'משנה תורה'

סקירה מקיפה על השתלשלות חיבורו ההלכתי הגדול של הרמב"ם, 'משנה תורה', מטרתו הנועזת וסגנון כתיבתו המיוחד שלא היה כמותו מזמן חיבור המשנה | צמיחתו התורנית והרוחנית של 'האיש משה' באחת התקופות הקשות בתולדות עמנו | הפולמוס הסוער בין חכמי ישראל, השגות הרמב"ם ופירושי ה'נושאי כלים', וקבלת ספר היד לדורות כאבן יסוד לפסיקת הלכה בכל הדורות מאז ועד היום

הרב יצחק הולצמן

בראשית תקופת הראשונים לפני כאלף שנה, מצא עם ישראל מנוחה בגלותו בין העמים. כך הוקמו בימים ההם שני מרכזי התורה העיקריים, בקהילות אשכנז וצרפת, ובקהילות ספרד וצפון אפריקה. אך ימים אפלים הגיעו. הגזירות והפרעות הנוראות בשנת ד'תתנ"ו החריבו את קהילות גרמניה, כאשר המוני יהודים קידשו שם שמים ומסרו נפשם לשחיטה. גם 'תור הזהב' של יהדות ספרד נקטע כאשר צבא מוסלמי קיצוני בשם "אל-מווהידון" השתלט על המדינה וחייב את היהודים לבחור בין התאסלמות ר"ל, מוות או גירוש.

מתוך האפלה הגדולה הבליח אור בהיר ורך, אורו של הנער משה בן מיימון. הנדודים והתלאות שעבר עם משפחתו בעת הימלטות מן הכובשים המוסלמים הקנאיים, רק העצימו את עוז רוחו ואת שקידתו בתורה. רבותינו דרשו על הפסוק "לך לך מארצך וממולדתך": "למה היה אברהם אבינו דומה? לצלוחית של בושם מוקפת צמיד פתיל ומונחת בזווית, ולא היה ריחה נודף; כיון שהייתה מטלטלת, היה ריחה נודף. כך אמר הקב"ה לאברהם אבינו, טלטל עצמך ממקום למקום, ושמן מתגדל בעולם". כך ממש ארע לרבינו הרמב"ם, שכל הטלטלים והצרות שעברו עליו בתוך שאר עמנו, רק עוררו את רוחו הגדולה להושיע את ישראל.

ראה הרמב"ם את עני עמו ואת צרת אחיו, את הרג הגופים ואובדן הנפשות, ובחיותו רך בשנים כבר הרבה כיצד יוכל להושיע את עמו, והחליט לחזק ולחשל את רוחם של ישראל: להעמיד על תילו את הלכות התורה ולבאר ולבסס את עיקרי האמונה. ברוח זו רויים כל חיבוריו העצומים, מפירוש המשניות שכתב בצעירותו, ספר היד וספר מורה הנבוכים, ועד לאגרותיו ותשובותיו הרבות ליחידים ולקהילות.

כתיבת פירוש המשניות

הרמב"ם נולד בעיר קורדובה שבספרד לפני קרוב לתשע מאות שנה, בשנת ד' אלפים תתצ"ח. משפחתו הנכבדה, מ'גולת ירושלים' אשר בספרד, העמידה דורות של רבנים ודיינים בספרד. אביו רבי מיימון היה תלמידו של רבי יוסף מיגאש תלמיד הר"ף. השפעת תורתו של הר"ף מיגאש והר"ף ניכרה היטב לימים גם על בנו הרמב"ם, שכינה אותם בתואר 'רבותי' למרות שלא למד אצלם בצעמו.

בגיל צעיר מאוד החל הרמב"ם לכתוב חיבורים על הש"ס, באותם ימים היה סגנון כתיבתו דומה לכתיבה התורנית המקובלת, אותה כינה 'לישנא דרבנן' (על פי הגמרא בקידושין), לשון הקודש בלולה עם ארמית. לימים ישנה הרמב"ם את סגנונו ויכבר לכתוב בסגנון לשונה הצח והבהיר של המשנה. הרמב"ם מזכיר שלושה חיבורים שכתב בצעירותו: 'פירוש הלכות קשות שבכל התלמוד', הכולל חידושים בסוגיות הש"ס בתלמוד בבלי; 'הלכות הירושלמי', פסקי הלכות העולים מדברי הירושלמי, בדומה לחיבורו של הר"ף על התלמוד בבלי; וקונטרס השגות על הר"ף בכמה סוגיות בש"ס. למרבה הצער כמעט ולא נותר זכר בימינו מחיבורים אלה.

כל ימי נעורו וצעירותו של הרמב"ם עברו עליו בנדודים ומנוסה מפני הקנאים הדתיים. בהיותו בן עשר נאלצה משפחתו לברוח מספרד, ובמשך שנים רבות התגוררו בסתר במעוז הקנאות האיטלקית במרקו וסביבתה. בשנת ד'תתקכ"א, בהיותו בן עשרים ושלוש בלבד, החל הרמב"ם לכתוב את פירושו המקיף למשנה. אין כל ספק כי בשעה שהחל לכתוב את פירושו למשנה, כבר עלתה במחשבתו התכלית הסופית של כתיבתו ההלכתית, לחבר את ספר 'משנה תורה' הכולל את כל הלכות התורה. בהקדמת פירוש המשנה מודיע הוא בפירוש שמטרתו להוביל את הלומד למסקנות הש"ס ולהכריע את פסק ההלכה בכל משנה, ובדרך זו הלך גם לימים בחיבורו הגדול.

פירוש המשניות, שנקרא בפי תלמידי הרמב"ם בערבית 'כתב אל-סראג' (=ספר המאור), כתוב בשפה בהירה, מבוסס על מסקנות הגמרא וכולל גם פסיקת הלכה למעשה. פירוש זה כולל גם שלוש הקדמות מפורסמות, בהן ניכרת

קורדובה - ספרד

שאיפתו של רבינו להעניק לכל יהודי בסיס איתן להבנת תורה שבעל פה כולה, לחזק את האמונה ולעורר את הלומדים לעבודת הבורא.

בהקדמתו הכללית מבוארת תכלית בריאת העולם והיעוד המיוחד של בני ישראל, וכן מננים בה כללי הלימוד והדרשות בתורה שבעל פה ודרכי פסיקת ההלכה. בהקדמה הנודעת לפרק 'חלק' במסכת סנהדרין, קבע הרמב"ם את 'שלושה עשר עיקרי האמונה' ופירש את ענייניו של כל אחד מהם. לפירושו על פרקי אבות הוסיף הרמב"ם מבוא נרחב על מבנה נפש האדם, ובו ביאר כיצד להתגבר על היצר ולשעבד את כוחות הנפש לעבודת ה'. מבוא זה מוכר בשם 'משנה פרקים להרמב"ם'.

כאמור, אחת המטרות העיקריות בפירוש המשניות הייתה הודעת פסק ההלכה העולה מן הש"ס. לעיתים רחוקות ישנן סתירות בין פסק ההלכה שפסק הרמב"ם בפירוש המשנה לבין פסק ההלכה שפסק לימים בספר היד. כאשר נשאל הרמב"ם על סתירה כזו בדין פרוזבול, השיב כי יש לסמוך על דבריו בספר היד שנכתב מאוחר יותר, וכשכתב את המהדורה הראשונה של פירוש המשניות, סמך על דברי הגאונים ובראשם רב חפץ גאון, אך לאחר שעיין וביור את הדברים יותר, חזר בו וגם תיקן זאת בפירוש המשניות שלו.

"לא יהא אדם צריך לחיבור אחר בעולם"

בשנת ד'תתקכ"ו הגיע הרמב"ם יחד עם משפחתו למצרים. בכך הסתיימו שנות הנדודים הקשות של הרמב"ם ומשפחתו בספרד ובמרוקו, בתנאים קשים של דריפה דתית. קרוב לארבעים שנה התגורר הרמב"ם במצרים, בה הקים את ביתו וכיהן כמנהיג הקהילה היהודית. תוארו הרשמי היה "ראיס אל יהוד" – ראש היהודים, מעמד זה הקנה לו סמכות מטעם ממלכת מצרים לדון ולנהל את ענייני הקהילה היהודית.

בשלושים שנות נעוריו הסוערות, התוודע הרמב"ם היטב למצבו הרוחני הערוע של העם בעקבות הרדיפות והצרות. "קנא קנא דתי לה", במילותיו הנצחיות של אליהו הנביא ביטא הרמב"ם את הדחף הראשוני שעורר אותו לחבר את ספר היד: היתכן שאין לעם התורה ספר מסודר וברור שיקיף את כל החוקים והמשפטים המוטלים עליו לשמור ולעשות?!

"בזמן הזה תקפו צרות יתרות ודחקה השעה את הכל, ואבדה חכמת חכמינו", הסביר הרמב"ם בהקדמתו ל'משנה תורה' מפני מה חיברו. "לפיכך, אותם הפירושים וההלכות והתשובות שחיברו הגאונים – נתקשו בימינו ואין מבין ענייניהם כראוי אלא מעט במספר; ואין צריך לומר הגמרא הבלבית והירושלמית,

פאס - מרוקו

הרמב"ם העיר שדברים אלו הם "חכמת התקופות שחברו חכמי יוון, והם הנמצאים עשוי ביד החכמים. אבל הספרים שחיברו חכמי ישראל מבני יששכר בימי הנביאים, לא הגיעו אלינו". אך לדבריו, מכיון שהדברים הוכחו בראיות ברורות ואין בהם דופי, אין לחשוש לזהות המחבר, ולפיכך כתבם בין ההלכות כדי שהלומדים "לא ישוטטו לבקש אחריה בספרים אחרים, דרשו מעל ספר השם וקראו". רבינו כתב גם חיבור שלם על ענייני הלוח ועיבור השנה, אך לא זכינו לאורו.

רוב סדר נשים שבמשנה נכלל בספר נשים של הרמב"ם, ומיעוטו בספר קדושה. רוב סדר קדשים נכלל בשני הספרים: עבודה קרבנות. ספר עבודה כולל את הדינים הכרוכים בבניין בית המקדש עצמו וקרבנות ציבור, ואילו ספר קרבנות כולל את דיני קרבנות יחיד.

ישנם שני ספרים נוספים בהם אסף הרמב"ם דינים שונים מכל הש"ס בסדר נוח ללומד: ספר הפלאה כולל את כל המצבים בהם אדם מתחייב לעניין מסוים או אוסר על עצמו דברים, המבוארים במסכתות נדרים ונוזר, שבועות וערכין. ספר שופטים כולל בעיקר מצוות המסורות לסנהדרין, כגון מיתות בית דין וקבלת עדות, אך גם הלכות הנוגעות לכללות הנהגת עם ישראל בארצו המופיעות בהלכות מלכים. הלכות אלו כוללות גם שני נושאים ייחודיים לרמב"ם שלא עסקו בהם שאר הפוסקים, והם דיני שבע המצוות המוטלות על כל באי תבל ועיקרי אמונתו המשיח ואחרית הימים.

הפולמוס הגדול

כבר בחיי הרמב"ם התפרסם ספר הי"ד בין הקהילות היהודיות בכל רחבי תבל, כפי שמעידים תשובותיו הרבות לשאלות בענייני הספר. מלבד קשריו עם חכמי מצרים, ניהל הרמב"ם כתבות מסועפת עם רבנים יהודי קהילות בכל אתר ואתר, מחכמי ארץ ישראל וחכמי צור שבלבנון, קהילות תימן וצפון אפריקה, ועד רבותינו הראשונים חכמי פרוכאנס שבצרפת.

מעריצים רבים קמו לרבינו בעקבות גדלותו התורנית וחיבורו ההלכתי המקיף. הרמב"ם הדרין את קהילת יהודי תימן בעיקר האמונה וכתב עבורם את "איגרת תימן" הידועה, והם מצידם קבלו את סמכותו כפוסק עיקרי. הרמב"ם מעיד כי בעקבות הכבוד הרב שחשו לרמב"ם, אף הוסיפו את שמו באמית נוסח הקדיש: "בחיכיו וביומיו ובחי רבינו משה בן מיימון". מסורת בידי יהודי תימן שכבר בחיי הרמב"ם שלחו אבותיהם לבלרים מומחים למצרים כדי שיעתיקו עבורם את ספרי הרמב"ם מתוך כתב יד, ומידי פעם שלחו לערוך ולהגיה את ספריהם לפי תיקוניו והשלמותיו האחרונים.

אך כבר בחיי רבינו קמו עוררים על סגנון חיבורו ותוכנו. עיקרי הטענות בפולמוס זה היו על כך שהרמב"ם לא ציין בהלכותיו את המקורות בחז"ל, וכן כתב בפירוש שכונתו שילמדו בספר זה בלבד בכדי לדעת את התורה שבעל פה. חששו אפוא החכמים שחיבורו של רבינו עשוי לפגוע בלימוד הגמרא ושיטתה שם התנאים והאמוראים מן העולם. חלילה. סיבה נוספת להתנגדות לספר היד, הייתה העובדה שהוא כלל פסקי הלכה מוחלטים, מבלי להזכיר שבקהילות אחרות בישראל מקובלים פסקי הלכה שונים.

הדיין רבי פנחס בן משולם נמנה על חכמי פרוכנס שבצרפת, היגר למצרים והתמנה לדיין באלכסנדריה בהמלצתו ובאשרורו של הרמב"ם, שהיה "ראיס אל יהוד" (=ראש היהודים) במצרים ועל פיו נקבע כל דבר. כאשר התפרסם ספר היד, חשש ר' פנחס שהלימוד בספר הלכה כזה שלא מותרים בו שמות התנאים והאמוראים בעלי הדינים, יגרם שישתכח שמם של חכמי התלמוד מן העולם. "דברי חיבורך מאירים לעולם", כתב אל הרמב"ם, "אך רק למי שעסק בתלמוד. ראוי להורות לעולם שלא ינחשו הגמרא מלהתעסק בה". הרמב"ם הגיב לדברי ר' פנחס בפליאה עצומה: "יזכי אני ציוותי או עלתה על ליבי שאשרור את כל הספרים שנעשו לפני, מפני חיבורי? הלא בפירוש אמרתי בתחילת חיבורי שלא חיברתי אותו אלא מפני קוצר הרוח, למי שאינו יכול לירד לעומק התלמוד ולא יבין ממנו דרך האסור והמותר".

באירכות ובטוב טעם הסביר הרמב"ם במכתבו לר' פנחס מדוע לא הזכיר את שמות התנאים והאמוראים. לדבריו הלך הוא בדרכו של רבינו הקדוש מחבר המשנה שהזכיר את שמות האמורים רק כאשר ישנה מחלוקת ואין הלכה פסוקה. יתרה מזו, הרמב"ם נמנע בכוונה מלהזכיר את שמות חכמי ישראל בעלי ההלכות, כדי לא לתת פתח לטענותיהם של אנשי כהן הקראים שכוחם היה גדול באותם הימים, והרמב"ם עצמו בראש הלוחמים נגדם והתייגע לגדור את פרצות עם ישראל. אחת הטענות הנפוצות של הקראים נגד התורה שבעל פה הייתה שמדובר בהלכות שחידשו חכמים יחידים ולא מדובר במסורת של כלל ישראל. לצומתם הדגיש הרמב"ם תדיר שקבלת התורה שבעל פה עברה במסורת דרך אלפים ורבבות, וכך גם דייק לכתוב בהקדמתו הנודעת לספר היד שבכל דור קיבלו את התורה "פלוני ובית דינו".

וספרא וספרי והתוספתא, שהם צריכים דעת רחבה ונפש חכמה וזמן ארוך, ואחר כך ייוודע מהם הדרך הנכונה בדברים האסורים והמותרים ושאר דיני התורה, היאך הם".

כרבינו הקדוש בזמנו, חשש הרמב"ם שמא בעקבות הרדיפות והצרות שתשכח תורה מישראל, והגיע למסקנה שמעטים בלבד יכולים לעיין היטב בסוגיות הגמרא כדי לפסוק מהן הלכה למעשה. לכן נטל על עצמו את המשימה העצומה לכתוב חיבור הלכתי שיאסוף את כל התורה שבעל פה, כאשר הוא מנוסח בהלכות קצרות וברורות. "נשענתי על הצור ברוך הוא ובינותי בכל אלו הספרים", העיד על עצמו, "וראיתי לחבר... דיני התורה, כולם בלשון ברורה ודרך קצרה, עד שתהא תורה שבעל פה כולה סדורה בפי הכל בלא קושיא ובלא פירוק".

"כללו של דבר", סיכם הרמב"ם את מטרת החיבור בהגדרה נועזת במיוחד, "לא יהא אדם צריך לחיבור אחר בעולם כדין מדיני ישראל, אלא יהא חיבור זה מקבץ לתורה שבעל פה כולה, עם התקנות והמנהגות והגזרות שנעשו מימות משה רבנו ועד חיבור הגמרא. לפיכך קראתי את שם חיבור זה 'משנה תורה', לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחילה, ואחר כך קורא בזה – ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה, ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם".

שם הספר 'משנה תורה' ומטרתו המפורשת שיהיה ספר הלימוד הבלעדי לתורה שבעל פה כולה, קוממנו חלק מגאוני דורו של רבינו שמתחו על כך ביקורת חריפה, כפי שייספר להלן. ישנה אמרה נפוצה שהרמב"ם הוא אחד משלושה גדולי ישראל שקראו לספריהם בשמות נעלים כל כך, עד שלא היה יכול להתקבל בתפוצות ישראל: ספר משנה תורה של הרמב"ם מכונה 'היד החזקה', ספר 'שני לוחות הברית' של הש"ה 'הק' מכונה בראשי התיבות של"ה וספר 'תורת משה' של האלשיך 'הק' מכונה על שמו אלשיך.

מקבץ לתורה שבעל פה כולה

לאחר בואו למצרים והוא בן שלושים שנה, הסתגר הרמב"ם בחדרו במשך עשר שנים רצופות ועסק בכתיבת ספר היד, משנת ד'תתקכ"ח ועד שנת ד'תתקל"ח. בחיבורו סידר וקיבץ רבינו את כל הלכות תורה שבעל פה מספרי חז"ל: מהמשנה והתוספתא, התלמוד הבבלי והירושלמי, וממדרשי ההלכה כמו מכילתא, ספרא וספרי.

את ההלכות כתב בשפה מדויקת ובהירה, בסגנון הדומה ללשון המשנה. בכל סוגיה בשי"ס ובמחלוקות הגאונים, הכריע הרמב"ם הלכה למעשה והציג הכרעה זו מבלי להזכיר את השיטות האחרות. "ראיתי לנוכח לקבץ קובץ שילכל את כל דיני התורה ומעשיה", כתב בתלמידו הביור רבי יוסף בן יהודה, "להימנע מלהזכיר המחלוקת והדברים הרחוקים, ושלא אקבע בו אלא הלכה פסוקה. אחרתו בלשון המשנה כדי שיהיה קל לרוב בני אדם".

ניתן להבחין לעיתים שנוסח התלמוד שלפניו היה שונה מכפי שהיה בפני רבותינו הצרפתים, רש"י ובעלי התוספות. לעיתים נראה שהיו לפניו דרשות חז"ל נוספות שלא הגיעו לדינו, כגון בהלכות חנוכה בהן כותב פרטים שאינם מופיעים בסוגיית הש"ס ואף מתארם בשם "מי שמחה" למרות שבשי"ס נזכר רק שהם ימי 'הלל והורדא'.

ספרי ההלכה העיקריים בתפוצות ישראל באותם הימים היו תשובות הגאונים וחיבוריהם, וכן חיבורו הגדול של הר"ף המיוסד על נוסח הגמרא ומכריע הדברים להלכה. בשונה מחיבורים אלו שהם ליקוט דברי הש"ס, היה הרמב"ם הראשון שערך ספר הלכה בלשון עצמית מההל ועד כלה. כמו כן, הר"ף וכומוהו רוב הגאונים והפוסקים, עסקו בעיקר בהלכות הנוגעות לזמן הזה, בסדרי מועד, נשים ונישוקין. אך מפעלו האדיר של הרמב"ם הקיף גם את שאר תחומי ההלכה, כגון: הלכות בית המקדש ועבודתו, דיני טומאה וטהרה והלכות מצוות התלויות בארץ.

העובדה שהרמב"ם ליבן וסידר גם הלכות אלו, בשונה מגדולי הפוסקים לפניו ואף מגדולי הפוסקים שאחריו כמו הטור והשולחן ערוך ונושאי כליהם (שעסקו בזה רק בקיצור בחלק יורה דעה) – התבררה כחסד ה' לעם ישראל במאות השנים האחרונות, בעת בה החל הישוב היהודי להתבסס בארץ ישראל, והתעורר הצורך לקבוע הלכה למעשה בדינים הרבים והמורכבים של המצוות התלויות בארץ. מחברי הספרים בנושאים אלו מצאו יתר ופינה בחיבורו של הרמב"ם לעיין ולהתבונן בו, בהם רבי ישראל משקלוב תלמיד הגר"א מחבר 'פאת השולחן', בעל 'ערוך השולחן' בחיבורו 'ערוך השולחן העתיד', ואף בדורות, מרן החזון איש בחיבוריו על סדר זרעים והלכותיו.

סדרו הייחודי של ספר היד

'משנה תורה' כולל ארבעה-עשר ספרים ולכן מכונה גם 'היד החזקה' (147=). את הספרים עצמם חילק רבינו לשמונים ושלושה נושאים פרטים שונים, המכונים בפיו 'הלכות'. כל אחת מהן מחולקת לפרקים ולסעיפים, ובתחילת כל אחת מונה הרמב"ם את המצוות הכלולות בה. מעניין הדבר שהרמב"ם הקפיד שסוף כל הפרקים בספרו יהיה בדיוק אלף.

בספר המצוות שסוף חיבר כהקדמה לספר היד, מתאר רבינו את התלבטותו כיצד לסדר את הספר: "תרחי במחשבתי באלו פנים חלוקת החיבור הזה וסידורו לשערים, האם אחלקנו בחלוקת המשנה ואלך בעקבותיה, או אלו חלוקה אחת ואקדים ואאחר כפי מה שראוי העיין. נתברר לי שהחלוקה הטובה ביותר תהיה שיסודר הלכות הלכות, במקום המסכתות שבמשנה".

רוב הספרים של 'היד החזקה' מחולקים לפי הנושאים העיקריים של שישה סדרי משנה, אך שני הספרים הראשונים נוצרו מחדש בצורה ייחודית: 'ספר המדע' כולל את המצוות והדינים שהם 'עיקרי דת משה רבינו ע"ה', כלומר הנוגעים לעיקרי האמונה. פותח הוא בהלכות אמונה ה', אהבת ויראתו ושאר המידות הראויות והלכות איסורי עבודה וזה. כמו כן חיבר בו רבינו שתי 'הלכות' מחדשות: הלכות תלמוד תורה והלכות תשובה. ואילו 'ספר אהבה' כולל את כל המצוות המעשיות המבטאות אהבת ה' וזכירתו. בספר דור אסף רבינו את הלכות ברכות, קריאת שמע ותפילה שעיקרן במקום ברכות, וכן אסף וסידר הלכות מכל דברי חז"ל בענייני סת"ם, ציצית, ברכת כהנים ומילה.

שלושת סדרי המשנה מועד, זרעים וטהרות, נכללו לרוב בספרי הרמב"ם: זמנים, זרעים וטהרה. בספר זמנים יצר הרמב"ם את הלכות קידוש חודש העוסקות בראשי חודשים ועיבור השנים בזמן הבית ובזמן הזה. בין הדברים גם חישוב בהרחבה את לוח השנה היהודי, סדר השנים וקביעת ראשי חודשים.

"היכן נאמרו דברים אלו?"

היעדר המקורות בספר היד גרם שיוציאו לעז כי חלק מן ההלכות כתב הרמב"ם מסבירתו ואין להם מקור בדברי חז"ל. הרמב"ם הבהיר נחרצות שכל ההלכות שנאמרו בלשון סתמית מקורן בדברי חכמינו המפורשים, וכאשר מדובר בתקנת הגאונים שאחרי זמן הש"ס – כתב בפירושו "הורו הגאונים" וכדומה. "דבר שהוא מפלפולי", סיים הרמב"ם, "אומר בפירושו: יראה לי שהדבר כך וכך. או אני אומר: מכאן אתה למד שהדבר כך וכך". יש לציין שהפוסקים נחלקו בשאלה האם כל ההלכות הרמב"ם מפורשות ממש בש"ס או שלעיתים הן נלמדות מן הגמרא רק בדרך דיוק ורמז.

למעשה, הרמב"ם התחרט על כך שלא כתב את המראי מקומות של הלכותיו אפילו לעצמו, ואף רצה לחבר מקורס מקורות לספרו, אך לא זכינו לאורו. את צערו על כך השיח בפני רבי פנחס הדיין, וסיפר לו שבא אליו אחד מרבני מצרים ושאל מהו מקור אחת מהלכות רוצח שבספר נויקין. תחילה השיב הרמב"ם שכנראה מקורו במסכת סנהדרין, אך אותו הרב אמר שחיפש היטב בגמרא ובירושלמי ובתוספתא ולא מצא שם הלכה זו. "השתוממתי כמו שעה", מספר הרמב"ם, "ואמרתי לו: אני זוכר שבמקום פלוני במסכת גיטין נתפרשו דברים אלו. הוצאתי גיטין וחיפשתי ולא מצאתי. תמהתי ונבהלתי, ואמרתי: היכן נאמרו דברים אלו?"

ביקש הרמב"ם מאותו רב שילך לדרוכו והוא יודיעו כאשר ייזכר במקור ההלכה. אך יצא הרב מביתו והרמב"ם נזכר שהלכה זו מפורשת במסכת יבמות במהלך דיון בסוגיה אחרת, שלח שליח להחזירו והראה לו דברים מפורשים. הרמב"ם הצטער רבות על מקרים מסוג זה, שכן אם אפילו מן המחבר נעלם לעיתים מקור ההלכה – מה יעשו שאר בני האדם...

העדר המקורות בספר היד הוא אחת הסיבות העיקריות מפרשי הרמב"ם במשך הדורות עמלו רבות לפענח את מקורותיו. הובלט שבהם הוא רבי יוסף קארו מחבר השולחן ערוך, בפירושו "ספך מִשְׁנֵה".

עמודי ההוראה: הרי"ף והר"י מיגאש

על אף דבריו של הרמב"ם שמקורן של כל ההלכות הוא בדברי חז"ל שעד סוף זמן התלמוד, מכל מקום סגנון כתיבתו ופירטי הדינים הושפעו רבות גם משני עמודי ההוראה של ספרו וצפון אפריקה בדרותיו, הלא הם רבינו יצחק אלפסי, הרי"ף, ותלמידו רבי יוסף הלוי מיגאש.

גדולי הראשונים התייחסו בהערצה מופלגת אל הרי"ף וחיבורו הגדול על הלכות התלמוד. הראב"ד שילב נשא פנים לאיש, התבטא על הרי"ף: "הנינו סומך על הרב אפילו אומר על ימין שהוא שמאל". הערצה זו לרי"ף מצאה ביטוי חד בדברי הרמב"ם בהקדמות לפירושו המשניות: "ההלכות שעשה הרב הגדול רבינו יצחק זצ"ל הספיק במקום כולם", כלומר שהלכות הרי"ף ממלאים את מקומם של כל תשובות הגאונים במשך מאות שנים!

גם תלמידו הגדול הר"י מיגאש, מגדולי חכמי ספרד, נודע לשם ולתהילה בפי הראשונים. הוא היה הראשון בין חכמי ספרד שכתב פירוש על הש"ס, ובעקבותיו באו פירושי שאר חכמי ספרד כמו הרמב"ן, הרשב"א והריטב"א. רבו הרי"ף שיבתו ש"אפילו בדורו של משה רבינו לא נמצא חכם ונבון ממותו". ילב האיש ההוא בתלמוד מבעית למי שיסתכל בדבריו ועומק שכלו בעיניו, כתב עליו הרמב"ם בהתפעלות בפירוש המשנה, "וכמותו לא היה לפניו מלך, במנהגו ודרכיו".

לאור זאת לא יפלא שהרמב"ם העיד על עצמו שכתב חלקים מספר היד על יסוד פסיקתם ההלכתית של הרי"ף והר"י מיגאש, וכינה אותם 'רבותי' (הלכות שאלה ופיקדון פרק ה') למרות שלא זכה לראותם כלל. כך למשל התבטא שפרטי הדינים בהלכות שותפים מתאימים לדברי הר"י מיגאש, ובהלכות תשובה ביאר בהרחבה את הכלל ש"עשירים וארבעה דברים מעכבים את התשובה" וזמנה את כל הדברים המעכבים, אך מנין זה אינו מופיע בדברי חז"ל אלא ברי"ף. יחד עם זאת לא היסס מלחלק עליהם במקומות בודדים, ולא נשא פנים בתורה אף לרבותיו.

השגות הראב"ד

גדול חכמי פרוכאנס שבצרפת בזמן הרמב"ם היה רבי אברהם בן דוד מפּוֹשְׁקֵיקָה, הלא הוא הרשב"א. כפי הנראה חיבר הראב"ד פירוש על רוב מסכתות הש"ס, אך לדאבון לב שרדו פירושו רק על מסכתות בודדות. מלבד זאת ספרו 'בעלי הנפש' על הלכות טהרה וטבילה מהווה יסוד גדול לדברי הפוסקים. אך בעיקר נודע הראב"ד בתואר 'בעל ההשגות' על שם חיבורי ההשגות שלו על ספרי ההלכה שבזמנו, בהם הרב"ם ובעל המאור, וכמוכן על ספר הרמב"ם.

הראב"ד טען כלפי הרמב"ם על כך ש"עזב דרך כל המחברים שהיו לפניו" בה שלא העלה על הכתב את מקורות הלכותיו. לדבריו יש תועלת וצורך גדול להביא ראיה לכל הלכה מדברי חז"ל וכן להזכיר את הדברים בשם אומנם, כי כאשר הדין מעיין בש"ס ומגיע למסקנה מסוימת לאסור או להתיר, יתכן שיחזור בו אם יראה שבספר ההלכה של אחד מגדולי הפוסקים פירש את דברי הגמרא באופן אחר. אך כאשר המקורות וההוכחות אינן מופיעות בספר, צריך לסמוך על שיקול הדעת של המחבר בציינתו גמורה מבלי לדעת מהי סברתו. "אם העולם עלי גדול ממני, הרי טוב", כתב הראב"ד, "יזאם אני גדול ממנו – למה אבטל דעתי מפני דעתו?"

כשלוש מאות שנה אחרי זמנם של הרמב"ם והראב"ד, כתב מרן ה"בית יוסף" את פירושו 'ספך משנה' על הרמב"ם, שאחת ממטותיו הייתה להשיב על השגות הראב"ד. על טענת הראב"ד האמורה, השיב: "אילו היה רוצה [הרמב"ם] ללכת בדרך המחברים שקדמוהו, מה יתרון היה לו להוסיף על דברי הרב יצחק אלפסי, שברוב המקומות פוסק כמותו? ולכן בא להדגיש פסק ההלכה בלשון צח וקצר כמו המשנה, ויכול כל חכם לב מהבאים אחריו לסמוך על ברירתו של רבנו. ואם ימצא איזה חכם גדול שלא ירצה לעמוד על ברירתו עד שישקול גם הוא במאזני שכלו – מי מעכב בעדו מלעייץ בספרי הגמרא והמחברים? ... וגם לגדול בדורו והוא תיקון, שאם יהיה נחפז לפסוק, יסמוך על דעת רבנו. וגם כשלא יהיה נחפז, לאו מלתא וזוטרות היא לדעת סברת רבנו".

בחיבורו העיר הראב"ד על כל המקומות בהם הוא חולק על הרמב"ם, ולא

נמנע מלכתוב כלפיו בשפה חריפה. אך גדול מקובלי איטליה, רבי מנחם עזריה מפאנו, כתב שאין להעלות על הדעת שהראב"ד התכוון חלילה למעט בכבוד הרמב"ם, אלא העריכו מאוד, כפי שעולה מלשון הראב"ד עצמו בהשגתו בהלכות כלאים (פרק ו'): "מלאכה גדולה עשה באספתו דברי הגמרא והירושלמי והתוספתא, לאסוף ולכנסו בחופניו כל אלה". כלל גדול קבע בעל "כנסת הגדולה" על הטור, שבכל מקום שהראב"ד אינו חולק על הרמב"ם, הרי זה משום שמודה לדבריו.

לדברי מהר"ם חאגיז, מטרתו העיקרית של הראב"ד הייתה להראות ללומד שדברי הרמב"ם אינם מוסכמים בהכרח על הכל, אלא ניתן לחלוק עליו הלכה למעשה. יש לציין כי הסגנון החריף של הראב"ד מאפיין גם את שאר חיבוריו ולשונו החריפה על הרמב"ם מאופקת ביותר ביחס להשגותיו על רבינו זרחיה הלוי בעל המאור. אגב, הרי"ף עצמו ראה את השגות הראב"ד החריפות, והגיב על השגותיו השבועה בהם מרבה הראב"ד להשתמש על אמיתות דבריו (הדברים הובאו בשיטה מקובצת על מסכת בבא מציעא): "אך שמע נא, אפילו אתה מרבה כל היום 'תגא דמלכא' ו'מאריה דאברהם', אין אנו שומעים לך..."

נושאי כלי הרמב"ם

למרות ההתנגדות וההשגות שנשמעו על ספר היד, הפך 'משנה תורה' לספר ההלכה המוסמך ביותר במשך דורות רבים בקהילות ישראל. במצרים ובתימן ואף בכמה קהילות ספרד קיבלו על עצמם שלא להורות ולא לדון כי אם על פי ספר זה בלבד, ולא לחינם נחלק על מצבת הרמב"ם הביטוי שמשקף את הערצת אנשי דורו: "ממשה עד משה לא קם כמשה". אף מרן הבית יוסף הכריע בכתבית 'השולחן ערוך', כידוע, על פי שלושה עמודי הוראה ובהם הרמב"ם. גם לאחר שהשולחן ערוך נחקל בכל תפוצות ישראל, לא נעזב 'משנה תורה' מידי הפוסקים העוסקים בעיני ההלכה, ובדורות האחרונים אף התחדשה המגמה להגות ולפלפל בסברות ספר היד ובדיוקיו לשונו, כאשר בין ההוגים והמחדשים נמנים הגר"ח ובונו הגר"ח מבריסק, רבני דווינסק הגאון מרונצ'וב ובעל 'אור שמח', ועוד רבים וטובים.

רצונו של הרמב"ם היה ליצור ספר הלכתי יחיד לכלל הציבור, אך למעשה במקום שחיברו זה יחתום את הדינים והמחלוקות ההלכתיות, העניק חשק עז לפרשנויות ולדינים. מאות רבות של פירושים וספרים נחתרו ועדיין מתחברות בכדי לפרש ולהשלים את דברי הרמב"ם, ולעיתים אף לחלוק ולהשיג עליו, ובעיקר בכדי לברר מהם מקורותיו ולהבין את דרכי הפסיקה שבו.

בין הלכו והתרו בו נושאי כליו של הרמב"ם. יש לשים לב למקורו של הביטוי 'נושא כלים', שהוא כעצם נער הנושא את כלי המלחמה של הלוחם. כך ראו עצמם חלק נכבד ממפרשי הרמב"ם, כעוזרי במלחמתו מול השגות הראב"ד ומשיגים נוספים מגדולי הראשונים, כגון חכם צרפתי נוסף בן דורו של הרמב"ם – רבי משה הכהן מלוגיל (הרמ"ן) ועוד.

כמאה שנה לאחר פטירת הרמב"ם, פורסמו החיבורים הראשונים שכללו הגהות קצרות על דבריו. רבי שם טוב ן גאון, תלמיד הרשב"א שנודע כמקובל גדול, חיבר את פירושו 'מגדול עוז' בו הציע מקורות לדברי הרמב"ם ובעיקר רצה ליישב את השגות הראב"ד, לעיתים הביא אף נוסח מקורי של דברי הרמב"ם שהיה ברשותו שלפיו סרה קושיית הראב"ד ולעיתים מביא כיצד דברי הרמב"ם מתאימים למסקנת הגמרא. מסורת מעניינת מצויה בדבריו על כך שהרמב"ם ידע את חכמת הסוד והקבלה, בניגוד לתהיית הראב"ד בנושא.

"לדעתי", כותב המגדול עוז, "רבי משה ז"ל ידע בהם [בחכמת הקבלה] בסוף ימיו, שאני מעיד שראיתי בספרד ארץ מולדתנו כתוב במגילה של קלף מיושן לשון זה: אני משה ב"ר ימימן, כשירדתי לחדרי המרכבה בנותי בעניין הקץ וכו'. וקריבים היו דבריו לדברי המקובלים האמיתיים שרמו רבינו הגדול הרמב"ן בתחילת פירושו על התורה". יש לציין כי הרמב"ם עוסק בעניין קץ אחרית המינים גם באגרת תימן המצויה לפניו, ואף ששולל את העיסוק בחישוב קיצין, מזכיר הוא זמן קץ שקיבל במסורת.

חיבור נוסף באותה התקופה הוא 'הגהות מיימוניות' מאת רבי מאיר הכהן מרונסבורג, תלמיד מהר"ם מרונסבורג, שמטרתו העיקרית הייתה לצרף לספר היד את פסקי ומנהגי יהדות אשכנז. מעט מאוחר יותר כתב רבי יודאל די טולואז את הפירוש המקיף הראשון על ספר הרמב"ם, בשם 'מגיד משנה'. לא ידוע לנו מאומה על קורות חייו, אך רבותיו האחרונים כתבו שהיה תלמיד גדולי הראשונים בספרד, הרשב"א והרא"ה, וחברו של הרי"ן. מרן הבית יוסף מכנהו 'הקדוש', ומכך יש ללמוד שמר נפשו על קדושת השם. בידינו מצויים פירושי 'הרב המגיד' רק על ששה ספרים בספר היד, ודבריו הובאו בהדרת כבוד מיוחדת בדברי המפרשים המאוחרים יותר.

נוסים בסקירת פירושו של רבי יוסף קארו מחבר השולחן ערוך, שכתב בתחילת פירושו 'ספך משנה' שקרא לו כך משום ש'נכספה וגם כלתה נפשי להבין דבריו בכל ספריו, ולדעת מוצאן ומובאן, וכן ראיתי כמה אנשים מתאווים ונכספים לזה', ולפיכך כתב את פירושו שבו מביא את תוכן דברי הרמב"ם, מציע את מקורות כל הדינים ומשיב להשגות הראב"ד. "ונשענתי על חסדי ה'", מסיים הבית יוסף, "חינני מתנת חנם להאיר עיני להשכיל, להיטיב לירד לעומק דעת הרמב"ם ז"ל, ויגלה עיני להבין נפלאות תמורתו".

מקורות עיקריים:

ספרי הרמב"ם ומפרשיו. שו"ת הרמב"ם: אגרת אל ר' פינחס הדיין – סי' ששא (מהדורת בלאו) / סי' תקלח (מהדורת מהדורת מכון ירושלים); סי' ריז (בלאו) / סי' שכא (מכון י"ם); סי' פב (בלאו) / סי' שפו (מכון י"ם). שו"ת רמ"ע מפאנו סי' קת. הקדמת משנה תורה מהדורת הרי" קאפו. מגיד דבריו ליעקב ע' תקפ.

לפיכך קראתי שם חיבור זה משנה תורה

מצט
ללימוד
במשנה
להר
הי"ד

פרק
ומסיימ
"תורה שבע
בשלוש

תחילת המחזור החזר

מבצע מיוחד למא

מעוניין להצט

התקשר - וקמ
את הספר הראשון (ספר ה
במהדורת ז'בלכת

להצטרפות לפרט

885

נבחנים וזוכים

מידי שבוע: בכל מוצאי שבת יתקיים
מבחן טלפוני בשיטה אמריקאית
על שבעת הפרקים
שנלמדו במהלך השבוע הקודם
בין העונים נכונה על מרבית התשובות (ציון 85 ומעלה)
תתקיים הגרלה מדי שבוע על מספר מלגות

פרס ראשון

ע"ס: **2,000** ₪

פרס שני

ע"ס: **1,000** ₪

פרס שלישי

2 הגרלות
כל אחת ע"ס: **500** ₪

שים לב:
אף פעם
לא מאוחר!

כל שבוע עומד בפני עצמו,
וניתן תמיד
להצטרף לתכנית.

מתנה!

...ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה!

3 פעמים בשנה

בניס התמדה:

השתתפות ב-15 מבחנים (מתוך 18 מבחנים)
מזכה בכניסה להגרלת נוספת:

2 זוכים בסך:

₪5,000
כל אחד

פעמיים בשנה

מלגת הצטיינות:

250 הנבחנים שיקבלו את הציון הגבוה ביותר
במהלך כל 25 מבחנים, יקבלו:

₪250
ללא הגרלה

תכנית

'פרפור'א דאורייתא':

בכל חודש ניתן לשלוח 'חבורות'
כתובות העוסקות בנושא מתוך 30 הפרקים
שנלמדו במהלך החודש.

החבורות הטובות ביותר יזכו את כותביהם
בפרסים יקרי ערך.

₪5,000 פרס ראשון

₪2,000 פרס שני

₪1,000 פרס שלישי

דפים
היזמי
התורה
מב"ם
החזקה
ליום
יום את
ל פה כולה
שנים!

יש: "ח תמוז תש"פ

צטרפים חדשים!

שרף ללימוד?

כל במתנה

מדע) של 'רמב"ם המבואר'

בדרך מפוארת.

יום ולמבחנים:

***68**

בהביטי אל כל מצוותיך

התיתכן מציאות של ספר שהנו אחד הספרים החשובים

והשימושיים ביותר בבתי המדרש, ויחד עם זאת הריהו

בולזמנית ספר עזוב וזנוח, שרק מעטים לומדים בו

לפי כוונתו המקורית של מחברו?!

מאמר מאלף על ספר היד החזקה להרמב"ם,

החיבור שהפליא את כל לומדיו מאז הופעתו, אך לא רבים

יודעים לנצל עד תום את מעלתו וסגולתו המיוחדת

הרב יצחק קפלן

בשני תחומים עיקריים נתייחד לספר משנה תורה, הוא היד החזקה, מקום מרכזי במסורת התורה וההלכה של עם ישראל עד ימינו אלה. הראשון הוא תחום פסיקת ההלכה. חיבור כחיבורו של הרמב"ם, הכולל הלכות פסוקות "כלא קושיא ובלא פירוק, ולא זה אומר בכה וזה אומר בכה" (לשון הרמב"ם בהקדמתו לספר היד) מחייב כמובן להכריע בין דעות שונות וליישב סוגיות סותרות. לפני הרמב"ם עמדו דברי חז"ל בתלמוד, בתוספתא ובמדרש ההלכה, ואף תשובות הגאונים ופירושיהם, והוא, בחכמה ובניתו הגדולה וברוח ה' אשר היתה עליו — "כי לבו כלב הארי בהקפת תלמוד בבלי, ירושלמי, תוספתא, ספרי וספרא ואגדתא" — העלה מתוכם הלכות פסוקות ומבוררות, "הניף כף התלמוד כקמח בכברה, ולקח ממנו הפולת הברה", כפי שהתבטא אודותיו בלשונו הפיוטית בן דורו רבי יהודה אלתריזי.

אמנם לא בכל מקום נקבעה הלכה למעשה כדעתו של הרמב"ם. הרי לא לבדו עשה הרמב"ם במלאכה זו של בירור ההלכה מתוך דברי חז"ל, ורבים היו מרבותיו הראשונים שמהם יצאה הוראה לישראל. עם זאת, כידוע, ניתן בכל מקום משקל מיוחד לדעתו, עד שכאשר קם מן הבית יוסף זי"ע ויצר את השולחן הערוך שכל בית ישראל נשען עליו, עשאו לאחד משלושת עמודי ההוראה שעליהם עומד חיבורו הגדול. על כן, עד ימינו אלה, כל המבקש להעמיק בעיון ההלכה וללמוד הלכות בטעמיהן ממקורותיהן, מן המשנה והגמרא ועד להכרעת הפוסקים האחרונים, יהיה ללמוד מוכרח לעבור גם דרך ספר משנה תורה להרמב"ם, בהיותו אבן מאבני היסוד של הבנין ההלכתי. זהו אפוא התחום הראשון שבו תופס ספר משנה תורה מקום חשוב אצל לומד התורה בן זמננו.

השימוש המרכזי השני שנעשה בתקופתנו בספר משנה תורה — שימוש אשר התחזק למדי בדורות האחרונים — שייך לכאורה לעולם אחר, הרחוק למדי מן הראשון, והוא עולם הלימוד, בפרט הלימודים הישיבתיים. בעולם זה הרמב"ם הוא בחינה לעצמה. כשיהודי ניגש ללמוד סוגיא, הריהו לומד אותה בראשונה על פי פירושיהם של רבותיו הראשונים מפרשי הגמרא, ובראשם כמובן פירוש רש"י והתוספות. אולם כבוד דרכם של מפרשי הגמרא היא לספר לנו בגוף דבריהם כיצד למדו והבינו את הסוגיא, הרמב"ם לא כן עמו. ברוב הנידונים — למעט אלה שפירש אותם בתשובותיו — לא גילה לנו מה היתה דרכו בפירוש הסוגיות. דעת לנבון נקל שעל מנת להוציא מסקנא הלכתית חדה וברורה מן הסוגיות, היה על הרמב"ם להעמיק עד שורש הדברים ולסלול לו דרך משלו בהבנתם ובפירושם, והיא כמובן עיקר המלאכה שבחיבור יחיד במינו שכזה, וכעדות הרמב"ם עצמו בהקדמתו: "התלמוד עצמו, הבבלי והירושלמי וספרי ותוספתו, שהן צריכין דעת רחבה ונפש רחבה וזמן ארוך, ואחר כך ייודע מהם הדרך הנכונה בדברים האמורים והמותרים ושאר דיני תורה דיאך הוא, ומפני זה ניערתי חוצני... נשענתי על הצור ברוך הוא ובניתי באלו הספרים, וראיתי לחבר דברים המתבררים מכל אלו החיבורים..."

ואמנם, בעיון נכון, ניתן ללמוד הרבה מתוך הכרעותיו של הרמב"ם מה היתה דרכו בפירוש הסוגיות. עיון זה מראה שדרכו של הרמב"ם היא עצמאית. את הגמרא הוא קורא לפעמים בדרך שונה מדרשו של רש"י, שאצל הלומדים נתמזגה במקרים רבים עם דברי הגמרא עצמה והיו לאחדים. קושיות וסתיירות שנחבטו בהם בעלי התוספות ושאר גדולי הראשונים יישוב הרמב"ם בדרך משלו, וכפי שהיטיב לנסח הנצי"ב מו"לח"ק: "בכל מקום שנשגבה הליכתי משיטת הסוגיא כפי המורגל בפירוש רש"י ותוספות ושאר מפרשים... אין דרך נכונה להצדיק את הצדיק כי אם מעיקרא דדינא, דפירוש הסוגיא היה לפני משונה, מדיעת בית רבותיו ועל פי נוסחא סוגא בשושנה".

על כן נעשה הלימוד בדברי הרמב"ם שלב ייחודי, בפני עצמו, בעיון הלימודי. לאחר שמלבנים היטב את שיטות הראשונים בסוגיא, פותחים ובודקים — מה אומר הרמב"ם? כיצד לימד בצחות לשונו את הדינים העולים מן הסוגיא? כיוון

לוחי זכרון בביהכ"ס הרמב"ם

גיבוש שכזה לתורה שבעל פה

כולה, בסידור אחיד ומופת, בגימור

מלוטש, בלשון צחה ובהירה, לא עשה

איש מחכמי ישראל, לא לפניו ולא

לאחריו

שהרמב"ם אינו מבאר במפורש את נימוקיו, לא אחת מזמן הדבר לפני הלומד אתגר מיוחד — "לפצח" את פירוש הסוגיא על פי הרמב"ם. 'אתגרים' אלה הם שעמדו כמובן בפני נושאי כלי הרמב"ם ומפרשי חיבורו לאורך הדורות, וכך יצרו תחום בפני עצמו בעיון ההלכתי והלמדני — העיון בשיטת הרמב"ם. אין פלא אפוא שחיבורו של הרמב"ם הוא ספר 'מושך' במיוחד למגיד שיעורים ומחדשי חידושים. כל המבקש לו בקעה להתגדר בה, דיו שיפתח את הרמב"ם, ועצם השוואת דבריו עם הגמרא לפניו ופירושה המקובל כבר תפתח לפניו עולמות חדשים. לא רק הכרעת ההלכה עצמה עומדת בבסיס העיון, אלא גם הדרך שבה תיאר הרמב"ם את המקרה, הניסוח המדויק שבחר, תנית הטעם המשתמעת — כל אלה מהווים כר פורה לחידושים ולהגדרות למדניות.

בהקשר זה ניתן אולי להעזי ולהתוהו, האם אמנם מצטערים כל הלומדים בצערו של הרמב"ם עצמו, אותו הביע באחת מאגרותיו, על שלא הציע לפני הלומדים במפורש את מקורותיו? "בא אלי הדיין חסידו וקונטרס מן החיבור בידו, יש בו הלכות רוצח מספר נויקין, והראה לי הלכה אחת, ואמר לי: קרא זו! קראתי אותה ואמרתי לו: מה ספק יש בזה? אמר לי: באיזה מקום נאמרו הדברים האלו? אמרתי לו: במקומן, או באלו הן הגולין, או בסנהדרין בדיני הרוצח. אמר לי: כבר חזרתי על הכל ולא מצאתי, לא בירושלמי ולא בתוספתא. השתוממתי כמו שעה ואמרתי לו: אני זוכר שבמקום פלוני מגיטין נתפרשו דברים אלו. הוצאתי גיטין וחפשתי ולא מצאתי. תמהתי ונבהלתי ואמרתי: היכן נאמרו

שבכתב, גם שאינו נהוגת עכשיו, וגם המסורות
לכניהם ולמדין (לשון הלכות תלמוד תורה להרב בעל
התניא) — אין לו אלא ספר היד החזקה, שהוא,
כעדות מחבר, "מקץ לתורה שבעל פה כולה".

לימוד מתבקש

ברור אפוא כי ייעודו המקורי של הספר, כפי שכתב
הרמב"ם עצמו בהקדמת ספר המצוות וחזר וכתב
בהקדמתו לספר היד, הוא לקבוע בו לימוד כמקצוע
בפני עצמו. לא רק כסייעתא בהבנת סוגיות התלמוד או
בכירור הלכתי, אלא כדי להשיג את התכלית שלא ניתן
להשיגה בספר אחר זולתו — הקפה שלמה של
ההלכות, הדינים והתקנות של התורה שבעל פה כולה.
ואמנם, זכרו של לימוד כזה שהיה מקובל בתפוצות
ישראל, שהיו קובעים בבתי מדרשות שיעורים בספר
היד החזקה לפי סדר משנתו, "לקטן ולגדול", מצאנו
בעדויות קדמוניות שונות, כגון דברי בעל שבחי האר"י
על דורו של מהר"ם גלאנטי ז"ל: "ובאתי לארץ הקודש
פה צפת תוב"ב חול המועד של סוכות שס"ג לפ"ק...
וכל בתי כנסיות תיכף אחר תפלת ערבית ושחרית
מתקבצים כל הקהל ויושבים לפני הרבנים כר, בת זו
לומדים בקביעות בדרמב"ם, וכת זו לומדים בקביעות
בעין יעקב, וכת זו לומדים בקביעות פרק אחד משניות
עם פירושם..."

אמת היא, שהזווית כמה מרביתנו הראשונים
והאחרונים, ובראשם רבינו הרא"ש, שלא לפסוק הלכה
למעשה מתוך הרמב"ם לבדו. מאחר שהמקורות
והטעמים לדבריו אינם גלויים בהשקפה ראשונה לכל קורא, המבקש להורות
הוראה מתוך הבנתו בספר משנה תורה עלול לבוא לידי טעות. אולם דבר זה
הוא פשוט, ובדורותינו אין כל חשש שטעו בזה. אף לדי "חדר" הלומדים משנה
וגמרא יודעים מינקותם שאין לנהוג למעשה על פי העולה מתוך לימודם. אלא
שבצנין זה ראוי לחדר הבחנה חשובה שאולי נטשטשה במקצת בשנים
האחרונות.

ספר היד החזקה איננו ספר הוראה למעשה, אבל הוא ספר ה"כח, כי לאמתו
של דבר, לימוד ההלכה והוראת הלכה למעשה שני מושגים נפרדים הם. כל
אותם כתרים שנקשרו ל"שונה הלכות בכל יום" אינם אמורים על המשנן את
ההלכות היומיומיות הנחוצות בלבד, אלא אף על ההנהגה בהלכות שבועות,
בהלכות ערכים וחרימים, בהלכות הקרבות ובהלכות מלכים ומלחמותיהם. כל
הלכותיה של תורה הן "תגא וכתרה של תורה" — שעלה ברצונו שכשיטעון
ראובן כך וכך דרך משל ושמעון כך וכך, יהיה הפקדן ביניהם כך וכך, ואף אם
לא היה ולא יהיה הדבר הזה לעולם לבא למשפט על טענות ותביעות אלו, מכל
מקום מאחר שכן עלה ברצונו וחכמתו של הקב"ה, שאם יטעון זה כך וזה כך
יהיה הפקדן כך, הרי כשאדם יודע ומשיג בשכלו פסק זה כהלכה הערכה
במשנה או גמרא או פוסקים, הרי זה משיג ותופס ומקפיד בשכלו רצונו וחכמתו
של הקב"ה, דלית מחשבה תפיסת ביה ולא ברצונו וחכמתו כי אם בהתלששות
בהלכות הערוכות לפנינו (תניא פ"ה). ואין לך דרך ישרה וקלה להיות מכלל
שוני ההלכות שהם בני עולם הבא אלא על ידי ספר היד החזקה, הכולל את "כל
הדינים גלויין לקטן ולגדול בין כל מצוה", "כל דיני התורה ומשפטיה עד שלא
יהיה דבר חסר ממנו... ושלא אביא בו כי אם הלכה פסוקה, ושניהם החיבור
ההוא כולל כל דיני תורת משה, מה שצריך בזמן הגלות ומה שאינו צריך".

ואמנם, בן תורה המבקש להקיף את דיני הצרעת לפרטים, שלב אחר שלב
— מצוות עשה ולא לתעשה שבהם, סוגי הבהרות, סימני ההסגר והטומאה ואופן
הטהרה — כלום יש לו דרך אחרת מלבד לימוד ס"ו פרקי "הלכות טומאות
צרעת" מרישא ועד גמירא? והרצאה להכיר את תבנית בית המקדש, על מדרותיו,
עזרתו, לשכותיו, שערי וכל דיניו כפי שניתנו "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל",
ועצם כל גרדי ודיני מצוות יראת המקדש ושמירת המקדש, דבר דבור על אופניו
— לאן יפנה אם לא להלכות בית הבחירה שבראש ספר עבודה מן היד החזקה?
מכאן התועלת הגדולה שמפקים הלומדים בקביעות בספר הרמב"ם, כפי
שהעידו רבים, שעל ידי לימוד זה רוכשים עד מהרה בקיאות והתמצאות
במושגים ובדינים יסודיים מכל חלקי התורה כולם — הן בנושאים השגורים בפי
הלומדים והן בנושאים העומדים לעתלעתה בקרן זווית, הן בתחומים המעשיים
והן באלו הבלתימעשיים, הן באלה שמשמשים בזמן הזה והן באלה הנוגעים
לימות המשיח. מלבד הרווח הרוחני הגדול בענין כשלעצמו, הרי יש בכך כדי
להציל כל בן תורה מן התופעה המביכה, שבה אדם שרואה עצמו כלמדן מהגלה
לפתע כעם הארץ בתחומים שלמים בתורה... שעל כן רמז הרמב"ם בפתחת
ספרו, בצטטו את לשון דוד המלך עליו השלום: או לא אברש — בהביטי אף ב"ב
מצוותיך.

בדורנו, כאשר "אכשר דרא" בניהוואת, ורובות מבני ישראל שוקדים על
תלמודם דבר יום ביומו ורבו כמו רבו שיעורי הלימוד היומיים בתחומים רבים,
בימים נכרת בציוור היראים ההשתוללות להרבות בהידורי מצוה ודקדוק
הלכה — אך מתבקש הוא להשתדל גם בקיים מהורו של מצות "ולמדתם
אותם" בלימוד וידעת "כל התורה כולה", ולקבוע בתוך שאר השיעורים
היומיים גם שיעור בספר היד החזקה, ללמוד לפי סדרו ומתכונתו, למן "סוד
היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי רשון" ועד "ובאותו היום לא
יהיה של לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות... ואין יחיה עסק כל העולם
אלא לדעת את ה' בלבד... שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים
מכסים".

ביהכ"נ הרמב"ם בפוסטאט (קהיר העתיקה)

דברים אלו, הנח עתה עד שאזכור מקומו. הוא יצא ואני זכרתי, שלחתי שליח
והחזרתי והיראתי לו הדברים מפורשים בגמרת יבמות אגב גררא, תמה והלך...
ועל זה אני מצטער הרבה, שאני אומר, הרי אני המחבר ויתעלם ממני מקום דבר
זה, מה יעשו שאר בני אדם... ולענייננו, אף שהרמב"ם עצמו ניחם על שלא ציין
בספרו את מקורות הדינים (ודבר זה אף עמד כידוע במקדש הפולמוס על ספרו),
הרי עובדה זו יוצרת אן עדן של ממש ללמדנים — לחפש את המקור העולם
שממנו הסיק הרמב"ם מה שהסיק...

"חיבור נאה מכל אשר היו לפניו"

אמנם, ראיית חיבורו הגדול של הרמב"ם בשני פנים אלה בלבד — כאוצר
של הכרעות הלכתיות או כמקור להגדרות למדניות — מחמיצה במידה רבה את
מטרותו המקורית של הרמב"ם בחיבורו, כפי שהוא מתאר אותה בהקדמתו, ויתר
על כן — את מנעלתי הגדולה של החיבור ואת התועלת הגדולה שכלול כל לומד
להפיק מלימודו. מעלה זו היא הפלא הגדול אשר הפליא רבנו לעשות, שבשבונו
הפליגו כל כך גדולי הדורות, עד שזכה רבינו שתיאמר עליו אותה אמירה יוצאת
דופן: "ממשה עד משה לא קם כמשה".

זו שלא שמע מימיו על התורה שבעלפפה והשתלשלותה — כי יטול לידיו
באופן אקראי אחד מ"ד ספרי היד החזקה ויקרא בהלכותיו הלכה אחר הלכה,
ימצא לפניו הצגה סדורה והגיונית של חוקים ודינים. תחילה עקרונות כלליים,
אחריהם מקרים פרטיים הנובעים מן הכללים, כשהסידור המופתי, והשתלשלותה
של כל הלכה מההלכה שלפניה, יוצרים את הרושם כי כך הועלה החוק על
הכתב מלכתחילה, וכי הדוגמאות השונות נבחרו בקפידה כדי להמחיש באופן
מיטבי את צדדיו השונים. מי יעלה בדעתו שהמבנה המסודר והמגובש של
הרצאת ההלכה נלקט מתוך סוגיות מפורות, וכי כל המקרים המתוארים בהלכות
שבכל פרק ופרק אינם דוגמאות נבחרות להבהרת העיקרון, אלא המקרה הראשון
הוא איבעיא בדף פלוני במסכת פלונית, והמקרה השני אוקימתא שהעמידה בה
הגמרא משנה פלונית, וכיוצא בהן כל ההלכות הבאות, ואת כל אלה אסף
הרמב"ם וסידר כל אחת במקומה, עד שדומה הדבר כאילו כך נוצרו מראשית.
גיבוש שכזה לתורה שבעל פה כולה, בסידור אחיד ומופתי, בגימור מלוטש,
בלשון צחה ובהירה, לא עשה איש מחכמי ישראל, לא לפניו ולא לאחריו. לא
נמצא זאת בספרי החידושים שעיקרם פירוש התלמוד, ולא בספרי ההלכה
שעיקרם הוראת הלכה למעשה. ואכן מעלה זו מצוינת שוב ושוב בדבריהם של
גדולי ישראל לאורך הדורות, שראו את משנה תורה כמופת לכל המחברים,
דכרי הרמב"ם: "יבכ"ב חיבורי הנאונים הראשונים והאחרונים, לא ראיתי אותם
העניינים דרושים לב"ב הפציהם ומוזמנים, כאשר הם מפורשים בספר הממולא
בפנינים, המיוסד בספרים מבחין ומבפנים". ואחריו כותב המהרש"ל: "רמב"ם
הספרי עשה חיבור נאה מכל אשר היו לפניו, בענין זה שהיה מסודר
בהלכותיו ובפסקיו ובקוצר הסיפור".

בכלל מעלת הסדר — מעלת ההיקף, שהרי כאמור, אין לך בכל ארון הספרים
התורני עוד ספר אשר מקיף וכולל את התורה שבעל פה כולה. "עם כל ריבוי
ההיקף בכמות ובאיכות של כל ספרי התורה שבעל פה", כותב הרב מרדכי
גושא לאופר שליט"א בהקדמת ספרו "כללי רמב"ם", "הרי כולם הם בחינת 'תגא
ושייר'". אמנם היסוד לכל התורה שבעל פה היא המשנה, המקיפה את כל ששת
סדרי החיים, אלא שהרבה דינים וההלכות לא באו בה אלא ברמזה, "ליכא
דשאל לי במתניתא דרבי חייה ורבי אושעיא ולא פשיטנא ליה ממתניתין", וכמה
וכמה חשיבות שלמות שבתורה שבעל פה שסידון כביריות ובמדרשי ההלכה,
לא נכללו בה על ידי רבינו הקדוש. אם כן, המבקש לקיים מצות עשה של תורה
"ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם, זו מצות עשה של תלמוד תורה, על כל אדם
ללמוד כ"ב התורה שבכתב ובעלפפה כולה... שהיא פירוש כ"ב תרי"ג מצוות

” כי לבו כלב הארי בהקפת תלמוד בבלי, ירושלמי, תוספתא, ספרי וספרא ואגדתא — העלה
מתוכם הלכות פסוקות ומבוררות, ”הניף כל התלמוד כקמח בכברה, ולקח ממנו הסולת הכרה”

המאורע המרטיט שלימד על עוצם וקדושת לימוד הרמב"ם

שבימות המשיח "שיגנו דעת בוראם... כמים לים מכסים".

בשעה בה נשא הרבי את ה'הדרן' עמד ה'חור', הגאון המופלא רבי יואל כהן שליט"א, אף הוא באגורפים קמוצים והתנועע בחזקה מצד לצד, כשהוא מתייגע ומתאמץ להבין ולזכור כל מילה שנאמרה ב'סיום' (ה'הדרן' נדפס בספר 'הדרנים על הרמב"ם' ע' קא).

ואת אותו 'הדרן' עמקני שגם מהגאונים שבקרב החסידים נדרש מאמץ וריכוז עצום בכדי לתפוס, ביאר הרבי כשעה שסבל כל-כך ברגלו הק' ואיש מן השורה היה מצפה כי הרבי אולי יותר על התנועעות הקודש של אותה שבת, ועל כל פנים יקצרה — — —

אז למדו החסידים עד כמה לימוד הרמב"ם והעיסוק בדבריו קדשו יקרים וחביבים אצל הרבי, עצם מעצמיו, עד אשר אינו שת לב למכאוב הגשמי, ובשעה שדברי הרמב"ם מונחים על השולחן, כל העולם אשר מסביב כמו איננו. אז גם והמחשה להם שוב גדולה ושממיותה של התקנה, כאשר ראה הרבי בעיני הבדולח הקדושות שלו את ההכרח והחשיבות להנחיל לכל יהודי ויהודי את לימוד כל התורה שבעל פה, אשר בדורנו שייך בעיקר על-ידי לימוד הרמב"ם, וכאשר מגיע היום בו רבבות עמך ישראל משלימים את לימוד הרמב"ם, הנה הרמב"ם הוא שעומד בראש שמחתו ולצד היהודי הפשוט שבפשוטים' שרכש היקף וידיעה בכל התורה שבעל-פה, רבינו מוסר נפשו ודווקא אז משמע 'הדרן' עמוק ביותר שגם הגאון שבגאונים היה צריך ריכוז אינטנסיבי כדי להבין.

ואכן, שנה קודם לכן, ב'סיום' המחזור הראשון, בחודש ניסן תשמ"ה קיים הרבי התנועות ובה הסביר:

"בנוגע להתנועות זו אין צורך בטעמים והסברות, שכן ישנה סיבה הכי גדולה והכי חשובה — 'גמרה של תורה': ב"א ניסן בשנה זו סיימו רבים מישראל את המחזור הראשון דלימוד 'משנה תורה' להרמב"ם בשנה אחת (ג) פרקים (יום), ולכן מתכנסים יחדיו לערוך 'סיום' על ספר הרמב"ם ולעשות 'סעודת משתה לגמרה של תורה'... הרי זו סיבה הכי גדולה שאין למעלה ממנה, להתאסף יחדיו ולערוך 'סיום' על הרמב"ם, ובאופן ד'מתכנין התחלה להשלמה' — להתחיל מיד את הלימוד דמחזור השני".

כה כותב רבינו הזקן בעל התניא זיע"א על לימוד התורה:

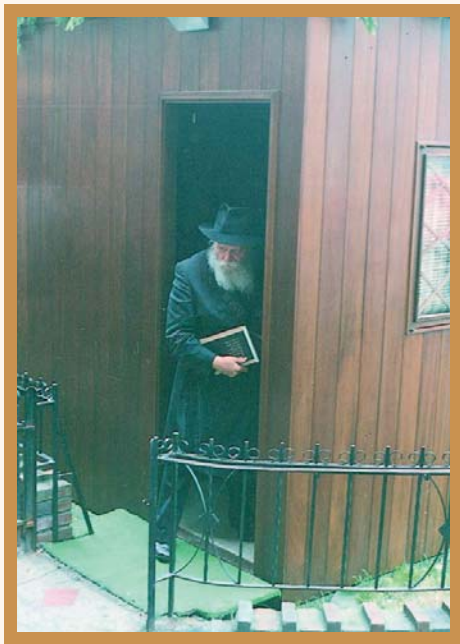
"כשאדם יודע ומשיג בשכלו פסק זה כהלכה הערוכה במשנה או גמרא או פוסקים הרי זה משיג ותופס ומקוץ בשכלו רצונו והכמתו של דקב"ה... והוא יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בנשמות להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכלל צד ופנה".

ואכן, בשיחה בה בישר רבינו זיע"א על תקנה זו, פירט בין המעלות את מעלת אחדות ישראל:

"כאשר כל בני ישראל מתאחדים על ידי לימוד ענין אחד בתורה. דמכיון שכלימוד התורה נעשה 'יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו' בין שכלו של האדם והתורה, נמצא, שכאשר כמה וכמה מישראל לימודים ענין אחד בתורה, אזי נוסף על היחוד דכל אחד ואחד עם התורה, מתאחדים כולם זה בזה ב'יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו', אחדות אמיתית ונצחית, שהרי 'התורה היא נצחית'. וכל זה מלבד פשוטו של דבר, שכאשר כמה וכמה מישראל לימודים ענין אחד, מדברים ומפלפלים זה עם זה בלימוד התורה, ואף שאין דעותיהם שוות; הרי סוף סוף נעשה רגש של אהבה וקירוב ביניהם, כמאמר רז"ל בפרוש הפסוק 'את רוב בסופה': 'שנעשים אוהבים זה את זה'.

"וכיון שכל עניני בני ישראל ושלימותם שייכים ותלויים בתורה ושלימותה (ישראל מתקשרן באורייתא) — יש להתאחד על ידי לימוד הכולל את התורה כולה".

פרטי המאורעות מתשמ"ו שמענו מפי הרה"ח רבי יוסף יצחק גרינברג שליט"א

כ"ק מרן האדמו"ר מליובאוויטש זיע"א וספר הרמב"ם בידו

בריחתא דאורייתא

המדרש הכאב היה ניכר על פניו הקדושות בכל פסיעה ופסיעה, כאשר התיישב על כסאו ניכר היה הכאב למשך מספר דקות נוספות. אולם מרגע בו החל לדבר, לא נראה על פניו הקדושות דבר, ואדרבה — הרבי הורה בידי להגביר את השירה בשמחה.

מנהגו בקודש של רבינו היה לבאר מדי התנועות עניני ברמב"ם הנלמד בשיעור אותו היום ולהאיר את דברי הרמב"ם באור יקרות חדש ובהיר (הכללים בדרך חיבורו של הרמב"ם אשר לימד הרבי במהלך השיחות הרבות שלימד בדברי הרמב"ם נדפסו בספר 'כללי רמב"ם' להרה"ג ר' מרדכי מנשה לאופר שליט"א; הביאורים והחדושים של הרבי בדברי הרמב"ם נדפסו — לפי סדר הרמב"ם — בג' כרכי הספר 'יין מלכות').

עתה, בעת אותה התנועות קודש של כ"ז אדר"ד תשמ"ו, בטרם החל הרבי לבאר את דברי הרמב"ם, פתח — שלא כדרכו בקודש — בהקדמה. הרבי אמר שיהיו כמה דברים לרגל סיום הרמב"ם, והוסיף (בתרגום מאידיש): ויהי רצון שהיבורים לא ישארו 'אותיות הפורחות באוויר', כי אם שיהיו 'אדנין דשמעין'. כל האותיות, או על כל פנים החצי, ועל כל פנים אחדות מהן.

בהקדמה זו היה מן הפלא, שכן אף כי מרבית השומעים אכן לא תפסו יותר משליש או חצי מה'הדרן', שתוכנו היה עמוק ביותר, עם זאת היה זה דבר בלתי רגיל כלל שהרבי יקדים ויודיע מראש שיהיה כאלה שלא יבינו חלק מהדברים. ואכן, הרבי פתח באמירת 'הדרן' נפלא וגאוני בתוכנו ובסגנונו, בו הפליא לחדש סידורת עמוקים מאוד במצוות ידיעת ה' המבוארת בתחילת חיבורו משנה תורה, ושייכותה לתכלית הידיעה שתהיה לעתיד לבוא, כמבואר בסיום החיבור,

שלמה ברמן

רגשות מעורבים אפפו את קהל החסידים שהצטופף בבית מדרשו של כ"ק מרנא ורבנא אדמו"ר מליובאוויטש זיע"א להתנועות קודש של שבת מברכים אדר שני תשמ"ו.

בליל שישי שקדם לאותה שבת אירע מאורע נורא: כאשר יצא הרבי מבית מדרשו בכדי לנסוע לביתו, מעד ברגליו הקדושות, למרבה הוועזע של החסידים. הרבי נעמד מיד והמשיך לצעוד לעבר המכונית מבלי להיתמך במעקה, אך ניכר היה כי הדבר עולה במאמץ רב.

בבוקרו של יום שישי, כאשר הגיע הרבי מביתו, לדאבון לב כולם ניכר היה כי הליכתו של הרבי איטית, ובליל שבת, כאשר נכנס הרבי לבית המדרש הגדול היו החסידים המומים לראות את הרבי צועד לאט כל-כך, כאשר בכל פסיעה ופסיעה ניכרים הייסורים על פניו הקדושות.

החסידים לא יכלו לשאת את המראה, ופנו למשמשים בקודש בבקשה כי יבקשו מהרבי שהמניין לאמירת התהלים קודם התפילה — כנהוג בשבת מברכים — ולתפילת שחרית, יתקיים בבית המדרש הקטן הסמוך לחדרו של הרבי, ולא בבית המדרש הגדול המצוי בקומה התחתונה המרוחקת יותר.

הדבר דרש הקרבה מסוימת מצד החסידים, שכן בית המדרש הקטן אינו מסוגל להכיל אלף עשרות אנשים בלבד ורבים מהחסידים נאלצו לוותר על הזכות הקדושה להתפלל יחד עם הרבי, אך מובן שאיש אינו שת לב לשאיפותיו ותשוקתו כאשר עניין בריאותו של הרבי עומד על הפרק. לשמחתם ולמרבה הפתעתם הסכים הרבי לכך ובבוקר יום השבת אכן נכנס לבית המדרש הקטן, דבר שלא אירע כמוהו עשרות שנים.

אותו יום, שבת קודש כ"ז אדר ראשון תשמ"ו, אמר היה להיות יום חג. באותו יום השלימו רבבות עמך בית ישראל את המחזור השני בלימוד הרמב"ם, וכבר כחודש וחצי ימים קודם לכן עורר הרבי על עריכת מעמדי 'סיום', ועריכת 'חגיגה לגמרה של תורה'. והנה, אירע המאורע אשר שבר את לבבות החסידים, והביא לרגשות מעורבים.

כאן חוזרים אנו להתנועות שנערכה בשעה 1:30 אחר הצהריים בבית המדרש הגדול. גם עתה, בעת כניסתו של הרבי לבית

אלה יחזיקו זה מקבץ לתורה שבעל פה כולה (הקדמת הרמב"ם) שכלל

אברהם

אברהם

**יִלְדָּאֵת
הִלְמַלְכִּי
לְכָל**

חובת ילמוד רבנו'ם לזכות ילדא שמיים

בעט בשבט על מחשבת רחוק לרקיעות חרשים באפציות מוסע
חילולמדרות לזכות שם **צדק חסידים** - אצמא מלכות רבמסור

הזוגת לימוד רמב"ם לילדות בארצות שטחים
כמעט כשנתיים לפני שהתחילה ללמוד, הייתה לי חלומות. חלומות על "אמנה מלכות" ו"אמנה מלכות" - "אמנה מלכות" ו"אמנה מלכות".

כי כע
 מותר
 יסוד
 כי את
 המה
 ואת
 יסוד
 הבנ
 על
 כי
 ה
 55
 ה
 כע
 מותר
 יסוד
 כי את
 המה
 ואת
 יסוד
 הבנ
 על
 כי
 ה
 55
 ה

שננה לו ממקד
ביקש והתתן ש

מרכז המגרות: 1800-22-55-66 ☎

"אשריכם הוגי תורת רבינו משה הרמב"ם!"

שביבים מדבריהם של גדולי ישראל זצוק"ל במעמדי 'סיום הרמב"ם' ופניני קודש מדבריהם על חשיבות הלימוד בו והמעלות וההשפעות שמגיעות ללומדים

שלמה לוסטיג

"הברכה הגדולה ביותר"

התרגשות רבה עוררה הופעתו של כ"ק אדמו"ר הלב שמחה' מגור זצוק"ל, למרות חולשתו, במעמד 'סיום הרמב"ם' הראשון שהתקיים בחול המועד פסח תשמ"ה ב'בניי האומה' שבירושלים במעמד גדולי ומאורי התורה והחסידות. "איני יכול אפילו לתאר את רגשי הלב", תיאר לנו השבוע אחד מזקני גאון הדור קשוב ומרוחק לדבריהם ומראם של גדולי ישראל מכל החוגים — למן מיד הלב שמחה' זצוק"ל ועד לראש ישיבת חברון הגאון רבי אברהם פרכשטיין זצ"ל, דרך חברי מועצת גדולי התורה וגדולי ראשי הישיבות מכל החוגים. לא היה צורך לומר 'שקט' ולו פעם אחת, הקהל כולו — 'כאיש אחד בלב אחד' — היה שרוי בהתעוררות עצומה של קדושה.

מזן ה'לב' שמחה' היה באותם ימים חלש, אבל בשל חשיבות העצומה שראה בלימוד הרמב"ם, הטריח עצמו לכבודה של תורה ולכבודם של רבבות מסיימי הרמב"ם וכיבד את המעמד בהשתתפותו. זאת, לאחר שבאותו היום הודיע לגבאים שנערכו לנסיעה לכותל המערבי, כמנהגו מדי חול-המועד כי בשל חולשת בריאותו לא יילך לכותל המערבי. לכותל המערבי לא הלך באותו היום, אולם לשמחת גמרה של כל התורה שבעל פה כולה — הגיע, להתרגשות והתרוממות הקהל!

מילים ספורות זכינו שנשא הלב שמחה' באותו מעמד, מילים מועטות בכמות, אך מחזיקות הן מסר על גדול וחשיבות לימוד הרמב"ם: "לימוד הרמב"ם עצמו הוא הברכה הגדולה ביותר. שיהיה בהצלחה."

הנועם והמתקנות של הרמב"ם

במעמד ה'סיום' השלישי, שהתקיים בשנת תשמ"ז, פלפל והעמיק כ"ק אדמו"ר הפני מנחם' מגור זצוק"ל בדברי הרמב"ם אודות ביטול שעבוד מלכויות לעתיד לבוא, ואז אמר: "בעניין לימוד ספר משנה תורה יש שני מסלולים. האחד, ג' פרקים ליום, ואני חייב לומר על דרך מאמר חז"ל על מי שיש לו חמישה ומכבדים אותו עבור עשרה כ"ז: במחזור הראשון למדתי ג' פרקים ליום, אבל הדבר קשה לי. כשאני מתחיל ללמוד פרק אחד גם כן יש לי הרבה קושי וצורך לעצור בהן, ולכן במחזור זה הנני למד פרק אחד ליום." "ברם", העידו מקורביו, "כחלופ שנים למד מדי יום ביומו את כל המסלולים היומיים ברמב"ם — דהיינו: שלושה פרקים ליום, עוד פרק מהמסלול של פרק ליום, וכן את המסלול של המצווה היומית מספר המצוות להרמב"ם."

במעמד ה'סיום' האמור, הוסיף הפני מנחם: "והנה, עתה, בסוף מחזור זה השלישי, גומרים בעזה"י באותו זמן את המסלול של פרק אחד והן את המסלול של ג' פרקים ליום במחזור השלישי, ועוד מעט יתחילו במסלול של פרק אחד ליום את ספר נזיקין של הרמב"ם, ובודאי בהחלט להצטרף וללמוד ואחר כך יגישו את הנועם והמתקנות של הרמב"ם."

יהי רצון, חתם הפני מנחם' את אותו משא, "שיקייים בנו מה שחז"ל אומרים על הפסוק 'ושאו נהרות דכים'": "לא כמקדש הראשון שבנה שלמה ונחרב ולא כמקדש השני שבנה עזרא ונחרב אלא כמקדש שאתה עתיד לבנותה שבמקדש הזה יקויים מה שכתוב ומלאה הארץ דעה את ה'."

"בואו ונכין עצמינו לקראת מלך המשיח המליך את ה' צבאות! בואו נלמד ונתחזק בלימוד הרמב"ם ובלימוד התורה, התורה בכלל, להגדילה ולהאדירה ולקבל פני מלך המשיח אשר יחד אתנו יחוג את סיום הרמב"ם בשנה הבעל"ט אכ"ר."

כל מצוותך אמונה

פוסק הדור, הגאון האדיר רבי משה פיינשטיין זצ"ל, בעל האגרות משה, למד את שיעור הרמב"ם היומי. הוא הספיק להשתתף בלימוד שני מחזורים של הרמב"ם (במסלול ג' פרקים ליום), כפי שמעיד נכדו הג"ר מרדכי טנדלר, וזמן קצר מאוד לאחר ה'סיום' השני נסתלק מהעולם.

"ברכת ברכת התורה, שלוחה לכל השתתף בלימוד הרמב"ם היום של לימוד המשנה תורה של הרמב"ם... ישר כחו וחילו של אדמו"ר מליובאוויטש שליט"א שזכה וזיכה את הרבים במצוות לימוד כל התורה לשמה, ששקולה כנגד כולם."

כ"ק אדמו"ר מאלכסנדר זצוק"ל, שגם הוא השתתף בלימוד הרמב"ם היום במחזור הקבוע ונהג לסיימו מדי שנה, נהג להדגיש נקודה מיוחדת שמדוענת ללומד הרמב"ם, מעבר לידיעת כל התורה כולה ולימוד דבריו הקדושים והמדויקים של הרמב"ם, וזה כתב לקראת אחד ממעמדי ה'סיום': "לימוד הרמב"ם מסוגל לאמונה, כמו שכתוב בתהלים 'כל מצוותיך אמונה', וברמב"ם כתוב כל מצוות התורה, ובזכות לימוד הרמב"ם יעזור השם יתברך שנוכח להשפעות טובות בגור'."

הלב שמחה' והפני מנחם' בסיום הרמב"ם הראשון חוה"מ פסח, תשמ"ה

כ"ק אדמו"ר מרחמסטריווקא זצוק"ל הצטרף אף הוא לתקנת הלימוד ברמב"ם ולקראת ה'סיום' הראשון כתב: "הנני משתתף עם כ"ק האדמו"רים והרבנים הצאונים שליט"א לתקן ולחזק את לימוד הרמב"ם, ושצטרפו יותר ויותר בלימוד הרמב"ם להגדיל תורה ולהאדירה."

קטון כגדול

כ"ק אדמו"ר העצבי אבירים' מסדיגורה זצוק"ל היה מראשי המעוררים על חיוניות וחובת לימוד הרמב"ם, ולא פעם ערך אף הוא את ה'הדרן' בסיימו בעצמו את הרמב"ם יחד עם רבבות בית ישראל. באותן הזדמנויות היה האדמו"ר מסדיגורה משתף מרחשי לבו הטהור באשר לגדול ושגב חשיבות התקנה והשפעת לימוד הרמב"ם. האדמו"ר אף היה מאריך בדברים בדבר שייכותו ללימוד הרמב"ם לכל סוגי עם ישראל — מגדולי תלמידי החכמים ועד בעלי-בית כגדול" — באחת ההזדמנויות סיפר כיצד אביו, ה'כנסת מרדכי' מסדיגורה זצוק"ל, עודד את הדפסת ספרי 'רמב"ם לעם' שיצאו לאור בשנת תשי"ז, ויחד עם הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל העניק להם 'הסכמה' ספרים אלה הנגישו את לימוד הרמב"ם להמון העם, כאשר גוף דבריו הק' מופיע עם ניקוד ובשולי הגליון מופיעות הערות עם דברי הסבר מלוקטים מן המפרשים ונושאי הכלים, והיה משום חידוש גדול בהוצאתם.

את דבריו סיים האדמו"ר מסדיגורה בסיימו בעצמו את מחזור הלימוד ובפתיחת המחזור החדש: "וברכתי בזה שיתן השי"ת ויקייים בנו במהרה מה שכתב הרמב"ם בסיום 'היד החזקה': 'ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ולא תחרות, שהטובה תהיה משופעת הרבה וכו', ולא יהיה עסק העולם אלא לדעת את ה' בלבד'. ומתכפלים התחלה להשלמה לספר די החזקה להרמב"ם, 'לידע שיש שם אלוהים יסוד היסודות ועמוד החכמות'."

בהזדמנות אחרת כתב האדמו"ר מסדיגורה ברכה למשתתפי מעמדי ה'סיום די בכל אתר ואחר, וזה היו דברי קדשו: "יצאנו ממצרים ביד חזקה, וזכותו של 'היד החזקה', הוא הרמב"ם ז"ל, על ידי שכל אחד שעדיין לא התחיל ללמוד בו בכל יום יעשה כן מעתה, יגן על כל ישראל לתשועת עולמים."

במכתב ששיגר כ"ק האדמו"ר רבי שמעון נתן נטע מלעלוב זצוק"ל לרגל המעמד סיפר על החביבות שהייתה לאביו כ"ק האדמו"ר רבי משה מרדכי מלעלוב זצוק"ל לתקנת לימוד הרמב"ם:

"מפאת היותי בתוך שלושים של הסתלקות כ"ק עט"ר קדוש ישראל אאמו"ר הכ"מ זצלה"ה זיע"א", כתב האדמו"ר זצוק"ל, קשה עלי ההשתתפות בשמחה קדושה זו, ומצטער על כך באשר ידעתי את גדול הערצות וחובתו של כ"ק אאמו"ר זצוק"ל לרעיון הקדוש שיום כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש שליט"א לזכות את כל ישראל עם ידיעת כל תורה שבעל פה."

תלמוד ומעשה

"משתתף אני", כתב מעומק לבו כ"ק אדמו"ר ה'שועות משה' מוויזניץ זצוק"ל באחד ממכתביו למסיימים, "יחד עם צבור לומדי תורתנו הקדושה בשמחת סיום מחזור הראשון בלימוד הרמב"ם שסודר עלי-ידי כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש שליט"א, ושולח את ברכתי לכל הלומדים והמשתתפים בשמחת מצוה זו..."

במעמד ה'סיום' הראשון שנערך בעיר תל-אביב אמר כ"ק אדמו"ר ממרדכיין זצוק"ל שבלימוד הרמב"ם מקיימים שתי מצוות — האחת היא לימוד תורה לשמה וידיעת כל התורה, והשנייה — 'לשמוע בדברי חכמים', ולימוד כזה מביא

אלה יחזיקו זה מקבץ לתורה שבעל פה כולה (הקדמת הרמב"ם) פתח

כשהרמב"ם הראה למשה רבינו את חיבורו

מיד עם תחילת התקנה, הצטרף הגאון הגדול רבי עובדיה יוסף זצ"ל בהתלהבות רבה. "ביסוד תקנה קדושה זו", קרא הגר"ע יוסף בדברים שנשא במעמד 'סיום הרמב"ם' בו השתתף, "הצליח כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש שליט"א להפוך את הרמב"ם לנחלת כלל ישראל, ולא כפי שהיה עד עתה נחלת ראשי ישיבה בלבד".

במכתב שכתב לרגל ה'סיום' הראשון פירט הגר"ע יוסף את המקום היסודי שתופס ספר 'משנה תורה' בעולמה של תורה, ואת דברי ההפלאה שהשמיעו עליו גדולי הדורות, כשהוא חותם בהבטחה ש"זכות הרמב"ם וזכות תורתו תגן עלינו ועל כל ישראל אמן".

בנו, הגאון רבי דוד יוסף שליט"א, מספר כי מאז האירה התקנה את העולם החל מו"ר אביו למסור מדי יום שיעור ברמב"ם בבית מדרשו.

במכתב שכתב הגר"ע לקראת ה'סיום' הגדול שהתקיים בחודש ניסן תשע"ב, הוסיף הגר"ע דברי הוד: "מנן החיד"א כותב כשסיים רבינו הגדול הרמב"ם לסיום את חיבורו 'היד החזקה' נגלה אליו בחלום הגאון רבי מימון הדיין, מר אביו של הרמב"ם ועמו איש נפלא פניו להרים, נענה מר אביו ואמר לו, הראתי לך את משה רבינו שיראה את החיבור שחיברת, נטל הרמב"ם את חיבורו ומסרו לידו משה רבינו, עיין בו זמן מה וחזר ומסרו באומרו: טוב מאוד, יישר כח". "בנוהג שבועלים", חתם הגר"ע את הדברים המפעימים, "מחברי ספרים מקבלים הסכמה עם גדולי דורם. כאן הרמב"ם קיבל הסכמה ממה רבינו. חזקו ואמצו!".

מאור חדש לישראל

הגאון הגדול רבי יהודה צדקא זצ"ל, ראש ישיבת פורת יוסף, היה מהלומדים והמפיעים הנלהבים ביותר של לימוד הרמב"ם היומי. מדי שנה היה משתתף במעמדים 'סיום' ונושא דברים בדבר עוצם וגודל החשיבות בלימוד זה.

"מאז ימות הרמב"ם לא היה מעמד כזה לכבודו של תורה", הכריז במשא במעמד ה'סיום' הראשון, בשנת תשמ"ה. "הרעיון הגדול של לימוד הרמב"ם", המשיך ואמר, "הוא מאור חדש לישראל בכתבת הנאמר 'ולכל בני ישראל היה אור במשכבותם', וכך ייכנס הרמב"ם לכל בית בישראל".

ב'סיום' שנערך בשנת תשמ"ט הפליג הגר"ע צדקא במעלת לימוד הרמב"ם, באמר: "נתאספו לכבוד המאורע הגדול של סיום הרמב"ם, ששון ושמחה ליהודים! לא רק אלה שסיימו זוכים בכך, זוהי מצוה שמכריעה את הכף לעם ישראל כולו לכף זכות. זכותו של הרמב"ם תעמוד למסיימים ותעמוד לכל ישראל שנשתחרר מהגלות בקרוב".

זכרו תורת משה עבדי

באחד ממעמדי ה'סיום' האחרונים, עמוד ההוראה הגאון הגדול רבי שמואל וואנר זצ"ל, בעל 'שבת הלוי', עורר על יחידותו של ספר הרמב"ם והלימוד הקבוע בו:

"השמחה הגדולה", אמר הגר"ש באוור משה, "היא בכך שאין זו הפעם הראשונה שמסיימים את לימוד כל הרמב"ם כפי התקנה הקדושה. זהו כבר ה'סיום' השלישי, בו ישבו יהודים דבר יום ביומו והגו – על כל פנים לגירסתא – בספרי הקודש של רבינו משה בן מימון, מתחילת הלכות 'יסודי התורה' עד סופו – הלכות 'מלכים'.

"בשנה מכל הראשונים שמנו את תרי"ג המצוות על-פי הסדר בו מופיעות בתורה, הרי שהרמב"ם סידר את מניין המצוות לפי סדר עבודת ה' של היהודי, כאשר הרמב"ם פותח את ספרו ב'אמונה' ומסיימו ב'אמונה' 'וביניהם, בין ב'אמונות אלו, מונחת כל התורה שבעל פה! ציין הגר"ש וואנר.

הגר"ש הריבז בהסבר על דברי גדולי ישראל אשר "ממשה עד משה לא קם כמשה", באמרו: "אכן, כשמסתובבים בעבודתו ובימי חייו של רבינו הרמב"ם, לא לדי התפעלות והשתוממות: איך ילוד אשה יכל לחבר חיבור עצום כזה כחיבורו של הרמב"ם? לפסוק בכל הלכות התורה כולה: מצוות הנהגות, ומצוות שאינן נהגות, בסדר מועד ובסדר נשים, בהלכות קרבות ובעבודת בית המקדש, בהוריות טוען ונטען ובדיני הסנהדרין – כל התורה כולה ממש".

"אם לא הסייעתא דשמיא המיוחדת שהייתה לו לרבינו ז"ל בכדי לבצע מלאכתו, אין שום ילוד אשה שיכול לעשות כדבר הזה!".

התרגשות רבה ניכרה בקולו של הגר"ש וואנר בדבריו על רכבות מסיימי מחזור הלימוד ברמב"ם "אשר זכו וזכות נפלאה שכוז לסיים את 'משנה תורה' מתחילתו ועד סופו, הרי שעברו – על כל פנים בגירסתא – על כל התורה שבעל פה, על כל תרי"ג מצוות התורה בלי יוצא מן הכלל!".

"בעמדנו במעמד נורא שכזה", אמר בקול, "עם מסיימים רכבות אלפי ישראל את לימוד ה'יד החזקה' להרמב"ם, ראוי להביא אסמכתא לכך שלימוד הרמב"ם הוא מה שנותר קודם ביאת משיח צדקנו, והוא מה שאכן יגרום לבואו בעגלא רדן!

"דהנה אמרו דו"ל: 'תנא דבי אליהו, ששת אלפים שנה הוי עלמא, שני אלפים תורה, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח, ובעונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו', ועדיין 'אין בן דוד בא', כלשון הגמרא שם.

"היינו, שנמצאים אנו כבר זמן רב ב'עקבתא דמשיחא, ומשיח צדקנו היה צריך להמלט עוד מתחילת האלף החמישי, ועדיין לא בא..."

"מובא בראשונים, מהו הדבר שאכן יביא את הגאולה? ומביאים את דברי הנביא שהיה הנביא האחרון לאחר חגי' וזכרי, הנביא מלאכי: 'זכרו תורת משה עבדי אשר צויתו אותו בחרב על כל ישראל חקים ומשפטים'.

"ונראה להמליץ, בדרך רמז, שהפירוש בזה הוא כן: 'זכרו' – לימדו ושנונו בבחי' 'זכור', את 'תורת משה עבדי' – תורת משה רבנו ותורת רבי משה בן מימון, רבנו הרמב"ם, שיש בתורתו 'כל ישראל חקים ומשפטים' – היינו, כל החוקים והמשפטים השייכים לכל ישראל.

"ולאחר שרואים אנו ב"ה שרכבות עמך ישראל עסוקים בלימוד זה, היינו שאת תחילת הכתוב כבר זוכים לקיים, עתה יכולים אנו לבקש ולדרוש מהקב"ה שיקיים כבר גם המשך הכתוב:

"הנה אנכי שולח לך את אליה הנביא, לפני בוא יום ה' הגדול והנורא... והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם".

"וברחמים גדולים, אמן!".

נחלת הכלל

הגאון רבי יצחק אייזיק לעבעס זצ"ל, ראב"ד איגוד הרבנים בארצות ה'כ ובעל שו"ת 'בית אבי' שיתף פעם, בדברים שנשא באחד ממעמדי 'סיום הרמב"ם' בעירו, במעשה מופלא המלמד על המהפך שמחולל לימוד הרמב"ם אף בחייהם המעשיים של לומדיו.

"זכורנו", שיתף, "כי באירופה היה בכל עיר ועיר סט של ספרי הרמב"ם שה'לומדים' השתמשו בו, חידשו חידושים וכתבו חיבורים על הרמב"ם; אבל 'עמך' לא נזקקו כלל לספרי הרמב"ם.

יתר על כן, 'אפילו תלמידי חכמים שתורתם אומנותם לא היו לומדים ברמב"ם בקביעות. ועתה נעשה הרמב"ם לקנינו של כל עם ישראל, ממש כמו חמשה חומשי תורה.

"וכדי להוכיח עד היכן הדברים מגיעים, אספר כאן מעשה שהיה עם יהודי 'פשוט' הנמצא כאן ומשתתף בחגיגת ה'סיום':

"למדתי עם אותו יהודי את המשנה בברכות (פ"ד) 'תפלת המנחה עד הערב' עם פירוש הרמב"ם דהיינו 'עד עת ביאת השמש', כלומר ש'הערב' היינו השקיעה.

"ועתה, כאשר למדנו רמב"ם והגענו לפרק ט' מהלכות שבת ברמב"ם, נתחדש לו חידוש נוסף – שלאחר יציאת כוכב אחד הרי זה 'בין השמשות', והעושה מלאכה מכאן ואילך חייב.

"עברו כמה שבועות ולמדנו הלכות קידוש החודש, ושם בפרק ב' אומר הרמב"ם: 'ראוהו (את הירח) בית דין עצמם בסוף יום תשעה ועשרים, אם עדיין לא יצא אלל כוכב אחד ליל שלוששים, בית דין אומרים 'מקדש' שעדיין יום הוא'. ומכאן שגם לאחר השקיעה 'עדיין יום הוא'.

"וראשית אותו יהודי פשוט – הלוא תראה שבהלכה זו פסק הרמב"ם שלא כדבריו בפירוש המשניות ובהלכות שבת!

"ואמנם, הרלב"ח (ועוד מפרשים עמרו על קושיא זו ותירצו בה חירוצים שונים, אך על-ידי לימוד השיעור היומי ברמב"ם עמד על כך גם יהודי פשוט..."

לחיווק האמונה בה' ובמשה עבדו. "בגמרא נחלקו", אמר כ"ק האדמו"ר, "אם תלמוד גדול או מעשה גדול. בתלמוד זה של לימוד הרמב"ם יש תלמוד ומעשה כאחד, שהרי בלימוד זה מקיימים את המצווה לשמוע בקול חכמי הדור".

תורה דרבים

הגאון האדיר רבי פנחס הירשפרונג זצ"ל, גאב"ד מונטריאול, היה מתאמץ ומכתה רגליו ממעמד 'סיום' אחד לרעהו, בכל מדינות ארצות הברית וקנדה, להרבות חיילים לתורה כולה. בכל עת מצוא היה מעורר את שומעי לקחו הרבים בדבר החשיבות והתועלת העצומה שבלמוד השיעור ברמב"ם.

באחד ממעמדי ה'סיום' בהם השתתף, נשא הגר"פ הירשפרונג ה'רדן' בו פלפל בענייני קרבן אשם לפי דעת הרמב"ם, ובסיום נשא דברים נרגשים ומעוררים:

"רעניי ראתי", שיתף בהתרגשות, "איך התקנה התפשטה ת"ל בתפוצות ישראל. ולדוגמה – כשנעצתי במטוס דרתי אברכים יושבים ולומדים ברמב"ם. וכי לפני שגורתי משהו תיאר לעצמו מחזה כזה?...

"על תקנת לימוד הרמב"ם יש להמליץ את דברי ה'מחצית השקל' בסיומן תפז האומר כי בשעה שהרבים יהודים לומדים תורה, הנה אף על פי שהם מפורשים במקומות שונים, הרי זה 'תורה דרבים'.

"ועל כן חוב קדוש מוטל על כל אחד ואחד להצטרף ללימוד היומי ברמב"ם, לכל יהיה חס ושלום בכלל 'מעוה לא יוכל לתקן'. מאמרו חז"ל: 'איהו מעוה לא יוכל לתקן? זה שנמנו חבריו לדבר מצוה והוא אינו מננה עמה'!

היימיש עם הרמב"ם

באחד מה'סיומים' הרבים בהם השתתף, הגאון הגדול רבי אפרים אליעזר הכהן יאלעס זצ"ל גאב"ד סאמבור, בבראו לתאר את גודל הסיפוק וחדוותא דאורייתא שחש הלומד את הרמב"ם, שיתף מניסיונו האישי בלימוד השיעור. "כידוע", אמר הגר"א יאלעס, "פוחת הרמב"ם כל ספר מ"ד הספרים דמשה תורה בפסוק. כשהתבוננתי, מצאתי ראיתי שהפסוק הראשון שבו בפתוח את ספרו כולו, לפני ההקדמה, הוא הפסוק 'אז לא אבוש בהביטי אל כל מצוותיך'.

בפסוק זה, אשר יש בו עניין נפלא בנוגע ללימוד השיעור היומי ברמב"ם. "הועניין הוא מניסיוני האישי. במשך השנה הראשונה היה לי קשה ללמוד ג' פרקים בכל יום כי לא הורגלתי לכך וגם טרדות העיר סכבני וכו', אולם לקראת סיום המחזור הראשון כאשר 'בהביטי אל כל מצוותיך' והתבוננתי שהנה יש בידי את 'כל המצוות', וכמו שכתב רבינו בהקדמתו שספרו כולל כל תורה שבעל פה, מה גדלה שמחתו!

"ואחר כך", הוסיף הגר"א יאלעס, "כשזכינו ללמוד את המחזור הבאים, הנה ת"ל 'יזנינו מיר געווארן היימיש מיט'ן רמב"ם' [=היינו 'היימיש' עם הרמב"ם], ובטוחני שרבים מלומדי השיעור הועשו עשו ככן בית' אצל ספרי הרמב"ם ומ'בהביטי אל כל מצוותיך' באו לפסוק הבא – 'בלמדי משפטש צדקן'."

"אשריכם הוגי תורת רבינו משה הרמב"ם!", קרא כ"ק אדמו"ר מערלוי זצוק"ל, שאף הוא השתתף בלימוד השיעור היומי ברמב"ם, במכתב שכתב למסיימי הרמב"ם, "תחזקנה ידי העומדים על מלאכת הקודש להרבות צבאות לומדים במשנה תורה להגדיל תורה ולהאדירה, בראש וראשונה ברכה לראש משיב צדיק כהי' הגה"ק האדמו"ר מליובאוויטש שליט"א ה' יאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים אשר הנה ברוחו ויום המפעל הגדול הזה."

"משתתף אני בכל לב בשמחתכם", הוסיף גאב"ד ערלוי, "שמחת אלפי ישראל המון חוגג רבנן ותלמידיהון מקוירי ומכבדי תורה, אמונים אשר נאספו לשמוח בשמחת תורה בגמרו של המשנה תורה להנשר הגדול הרמב"ם ויזע".

כך לומדים רמב"ם

ארבעה מגידי שיעורים העוסקים בלימוד והנחלת הרמב"ם מספרים בשיחות מיוחדות על הייחודיות הנפלאה שבלמוד הרמב"ם וההכרח לכל יראי-השם לקבוע חוק לימוד בספר • דברים מאלפים ומדהימים

הגה"צ רבי אהרן שפירא שליט"א, אבד"ק הימנא ורבה של פרדס כץ הרה"ג ר' יוסף צבי צירקוס שליט"א, ראש כולל ומג"ש ברמב"ם, ירושלים הרה"ג ר' יחיאל יעקב נוישטאט שליט"א, מגיד שיעור בבני ברק הרה"ג ר' אברהם ליכטר שליט"א, ראש כולל באר התורה, ביתר עילית

● ומה יעשה מי שאין ביכולתו בתוך חוק לימודיו הקבועים וסדר יומו להכניס לימוד עיוני של הרמב"ם עם כל הנושאים כלים?

"לכן יש עצה פשוטה, אך נפלאה. הכל יודעים שבכל הישיבות נהוג הן לימוד לעיון והן לימוד למגורס. מיסד התקנה, כ"ק מרן אדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל, אמר שגם בלימוד הרמב"ם ניתן לנהוג כך, ובראש ובראשונה לקבל היקף בכל התורה על-ידי לימוד לבקאות בהכנת פשט דברי הרמב"ם, ובשביל העיון — המליץ כ"ק זצ"ל שמי שאין בידו ללמוד את כל השיעור היומי לעיון ילמד על כל פנים הלכה אחת בעיון עם הנושאים כלים".

את השיחה מסכם הגר"א שפירא ומעורר: "ספיקא דאורייתא לחומרא. לא לשכוח את התורה זה דאורייתא, והדרך הקלה והיחידה בה כל אחד יכול לעשות את זה היא על-ידי לימוד הרמב"ם. מלבד לכן, ישנו הענין של הלכות למשחא, כפי שהזכרנו, ויש את הסגולה של יראת שמים האמורה לעיל, וכפי שאמרו רבים מגדולי ישראל.

"ואם לא די באלה, הרי בימינו אלה זקוק עם ישראל לרפואה וישועה. מרן כ"ק הגה"ק מליובאוויטש זצ"ל אמר שיש ברמב"ם פ"ג 'הלכות', והגמרא בבבא קמא דורשת את הפסוק 'ההיסורתי מחלה מקרבך' ואומרת ש'מחלה' בגימטריא פ"ג והאוכל פת שחרית ושותה קיתון של מים ניצול מ'83 מחלות. 'לימוד התורה הוא בעצם 'אכילה רוחנית', לנפש, ולכן — כאשר לומדים את פ"ג 'הלכות' הרמב"ם, שהיה רופא כידוע, נפגעת רפואה כלל פ"ג המחלות שבעולם!"

"רפואת הקב"ה — אמר כ"ק הליובאוויטשער — אינה כרפואת בשר ודם, אלא באופן בו האדם מלכתחילה לא נהיה חולה, כאשר לימוד הרמב"ם מנן עליו מכל המחלות שלא יוכלו לנגוע בו".

"ה' יעזור שתהיה הצלחה רבה ומופלאה ונכונת לימוד הרמב"ם תהיה ישועה פרטית לכל אחד, וישועה כללית לכלל ישראל".

רק מי שיוודע את הרמב"ם אינו מתבייש

שיחה עם הרה"ג ר' יוסף צבי צירקוס שליט"א

"הענין העיקרי בחיבורו הק' של הרמב"ם, מסביר הרה"ג הרב יוסף צבי צירקוס שליט"א, שנודע בבקיאותו העצומה בכל תג בספר הרמב"ם, הוא שזהו הספר היחיד שבו אפשר ללמוד בפועל את כל התורה כולה.

"רבים אינם מודעים לכך שזו הסיבה שפ"ה הרמב"ם כתב את ספרו. הוא לא בא להוסיף ספר למדך הפלפול.

"לצענו, אצל רבים לאורך הדורות מטרה זו של הרמב"ם לא נתקיימה, ולא למדו אותו כמו שהוא התכוון".

● האם אין מקום לעניין ולעניין בדבריו הק' של הרמב"ם? אנו מנסים להבין, והרה"ג הרב צירקוס מסביר:

"בוודאי שמכיוון שהרמב"ם הוא מחדש נפלא ועמקן נפלא, אפשר ללמוד בתוך דבריו עניינים ונפלאים. אבל זהו רוח מהצר, זוהי 'חוספת' ומערן לנפש, לאחר הלימוד כאופן וכמטרה אותה קבע הרמב"ם עצמו".

ומעלה נוספת מציין הרה"ג הרב צירקוס: "מעבר לכך שזה הספר היחיד שמקיף את התורה, הוא גם כתוב בלשון צחה, ברורה ושווה לכל נפש. הוא גם כתוב מוגש. הרמב"ם כתב את ספרו בצורה כזו שכל אחד יוכל לדעת ממנו את כל התורה כולה.

"את כל גאונותיו הנעוצות ואת כל מעלותיו הנפלאות לקח הרמב"ם והשקיע עשר שנים בכדי שכל יהודי יוכל לדעת את כל התורה כולה".

כאן אנו מבקשים מהרב צירקוס שליט"א שיבאר בטוב מעמדה המעלה שבידיעת כל התורה כולה:

"בראש ובראשונה, זהו חיוב מדאורייתא!

לימוד הרמב"ם הוא הרפואה לכל המחלות שבעולם

שיחה עם הגה"צ רבי אהרן שפירא שליט"א

"ספר הרמב"ם, פותח הגר"א שפירא בנועם שיחו, 'הוא היחיד שכולל את כל הלכות התורה כולן. אין עוד ספר כזה! לא בתלמוד בבלי, ולא בתלמוד ירושלמי, אין את כל ההלכות.

"וכפי שכותב הרמב"ם עצמו בהקדמתו: 'שארם קורא בתורה שבכתב תחילה, ואחר כך קורא בספר זה ואינו צריך לספר אחר כלל'. אמנם הרמב"ם כתב הלכות בלא טעמים, אבל לשיטתו מקיימים בזה את מצוות ידיעת כל התורה כולה.

"כאשר יסד כ"ק אדמו"ר הגאון והקדוש מליובאוויטש זצ"ל את התקנה, מרחיב הגר"א שפירא, 'הוא אמר שלימוד זה יהיה בנוסף ללימודים בתלמוד בבלי ובתלמוד הירושלמי. אמנם, יש לומר שבלמוד הרמב"ם יש גם מעלה גדולה על-פני לימודים אלו, ומכמה טעמים.

"ראשית, בנוסף לציווי ללמוד את כל התורה, הנה בעל שולחן ערוך הרב כותב שיש חיוב לזכור מה ש'לומדים. ועד כדי כך, שלישטו על אדם שמתקשה לזכור מה שלומד מוטל רוב הזמן לחזור על לימודיו, ובזה יהיה עיקר עסקו.

"והנה, לימוד התלמוד אורך הרי כמה וכמה שנים, ולאדם ממוצע לא שייך לזכור כל מה שלמד. אבל בלימוד הרמב"ם, שהוא בזמן הרבה יותר קצר, שייך שאדם ממוצע יזכור עשרות את העניינים בכללותם, את כל הנושאים המדוברים ברמב"ם, ויהיה לו היקף וידיעה בכל עניין ועניין בתורה. ובפרט כאשר לומדים את הרמב"ם עוד פעם ופעם, בכל שנה מחדש, הרי הלימוד נחקק במח הזיכרון, ועל ידי זה התורה הולכת עימו בכל מקום, וזו מעלה נפלאה.

"אבל, מוסיף הגר"א שפירא, 'זוהי רק מעלה אחת בלימוד הרמב"ם. 'נוסף לכך יש עוד עניין עקרי ביותר: בלימוד הרמב"ם לימודים כל ההלכות, וגם ההלכות שנהגו לעתיד לבוא — כל הלכות קדשים, הלכות בית הבחירה וימות המשיח, ועוד עניינים רבים-רבים.

"ישנה אמהה בשם אחד מהצדיקים, על מה דאיתא בגמרא ששואלים את האדם ביום הדין: 'צפית לישועה?' 'פלפלת בחכמה?' ויש להקשות: מה השיבות בין ב' שאלות אלו?

"והביאור, סודר קדשים נקרא 'חכמה', ועל זה היא השאלה. כי מי שאינו מצפה לישועה, אינו מחכה בכל יום שתבוא הגאולה, גם אינו עוסק בהלכתא למשיחא, וממילא אינו בגדר 'פלפלת בחכמה'. אמנם, מי שמצפה לישועה, בוודאי חביבות אצלו ההלכות האלו, והוא הוגה ושונה בהם תמיד.

"ואת ההלכות האלה מצאים רק ברמב"ם".

לאחר שזכינו להבין מדבריו הבדורים של הגר"א את המעלה והחשיבות שבלמוד, אנו זוכים לשיעור ממונן גם דברים על התפשטות הלימוד:

"זכותי להיות קרוב אצל כמה מגדולי ישראל בדור הקודם, והרבה הרבה מהם הצטרפו בעצמם לשיעור והוסיפו אותו לשיעוריהם היומיים. רבים מהם חיבבו את התקנה והצטרפו לקריאה והורו והנחילו לחסידיהם ותלמידיהם לקבוע את השיעור ברמב"ם בסדר לימודם ובר יום ביומו.

"לאחר שהחלה התקנה, אמר לי סוחר ספרים גדול מאוד, ש'עתה התחילו להדפיס רמב"ם'. הוא סיפר שלאור הצטרפותם של רבבות ישראל ללימוד ברמב"ם החלה תפוצה רחבה מאוד של ספרי רמב"ם. אם עד אז, היו רק שני סוגים של הוצאות הרמב"ם, הרי שמאז ועד היום קמו עשרות הוצאות ומכונים המוציאים את הרמב"ם בסגנונות שונים, עם ביאורים נרחבים וכו'.

"בספר 'אמרי פנחס' לרה"ק רבי פנחס מקוריץ נאמר ש'ספרי הרמב"ם כשהם בבית הם מכניסים יראת שמים בלבב האדם'. עצם החזקת הספרים בבית יש בה סגולה, ומהו נבין מה פועל לימוד דבריו הק' של הרמב"ם"

אלא יחזיקו זה מקבץ לתורה שבעל פה כולה (הקדמת הרמב"ם) אלא יחזיקו זה מקבץ לתורה שבעל פה כולה (הקדמת הרמב"ם) אלא יחזיקו זה מקבץ לתורה שבעל פה כולה (הקדמת הרמב"ם)

סיום הרמב"ם ביד אליהו

הרמב"ם צריך להיות בן-לוויה קבוע

שיחה עם הרה"צ ר' יחיאל

נוישטאט

"אני זוכה כבר הרבה שנים, מספר הרה"ג ר' יחיאל נוישטאט, "למעלה משנים-עשרה שנה, למסור שיעור בלימוד הרמב"ם היומי. קבענו ללמוד פרק אחד בכל יום ואנחנו לומדים בעיון יחסי, כך שהלימוד אורך בימים רגילים כשעה".

● בשתיים-עשרה שנה כבר הספקתם לעבור על הרמב"ם כמה וכמה פעמים מה החשיבות להיות

כל כך בספר הרמב"ם הלך ושובנו "ראשית דבר, אמנם אינני חסיד ליובאוויטש כלל, ושורשי נעוצים בחסידות סקוורא בארה"ב, אבל הרגשתי קרבה גדולה לצדיק כ"ק האדמו"ר מליובאוויטש זצוק"ל, ותקנת הלימוד שהוא יסד הייתה דבר שרציתי לקיים. "אמנם, בלימוד הרמב"ם יש מעלות גדולות ונפלאות שלא נמצאו בחיבורים אחרים, והוא מביא תועלת עצומה בלימוד וידעת התורה ללומד אותו בקביעות. "מה מאפיין את חיבור הרמב"ם? אנו מבקשים להבין, והרב נוישטאט משיב לנו בבהירות: "הרמב"ם קודם כל מגדיר את הדינים. כל דין ודין שמופיע בסוגיות התלמוד מקבל את מקומו, ואת הכללים ששייכים אליו. הרמב"ם לא כל כך יורד לסברות. לפעמים אנשים חושבים שהרמב"ם זה ספר של סברות. זה לא נכון, הרמב"ם הוא מגדיר.

"אבל עיקר המעלה המיוחדת ברמב"ם היא שהוא מקיף את כל התורה כולה. הגמרא אומרת על הפסוק "מי ימלא גבורות ה'" — "ישמיע כל תהלתו", שרק מי שיוודע את כל התורה, "כל תהלתו", ראוי למלא גבורות ה'. מי שלא מכיר את כל התורה כולה לא ראוי למלא גבורות ה'.

● האם תוכלו לבאר יותר מה החשיבות הגדולה בידעת כל התורה כולה? מלבד זאת שזהו חיוב על-פי דין, וגדולי ומאורי הדורות ציוו וזירזו על זה, יש בזה גם תועלת פשוטה לכל תלמיד-חכם.

"מחזה נפרץ הוא לראות מי שמחזיק עצמו לתלמיד-חכם, ובאמת הוא בקיא בחלקים מסוימים בתורה, אולם כאשר באה לידו שאלה בעניינים שאינו הוגה בהם תמיד, אינו יודע בכלל להתחיל לדבר בזה. וזה ענין נפלא שלימוד הרמב"ם מקנה לכל לומד.

"לדוגמה אחת מני רבות: "ידוע הדין האם צריך להמתין שש שעות אחרי אכילת גבינה צהובה. הרמ"א בהלכות בשר בחלב כותב שעל גבינה קשה ראוי להמתין, כמו שממתינים לכשנה.

"זהו מנהג המגיע מהמהר"ם מרונסבורג, שהחמיר גם על בשר אחרי גבינה. "מתעוררת השאלה על גדרה של הגבינה צהובה של זמננו — האם היא בגדר גבינה קשה.

"הרבה מפלפלים בדבר, זה מחמיר וזה מקל, וכולם יוצאים מנקודת המבט של סימן פ"ט בו כתב הרמ"א את הדין.

"אבל מי שיש לו מבט רחב של כל התורה כולה, יודע שיש משנה במסכת שבת, האומרת ש"נטל אדם קורנס לפצע בו את האגוזים, וקורנס לחתך את הדבילה. מורה, לגר בה את הגבינה".

"מורה" — זהו מסור, כלי שמלאכתו לאיסור, וברמב"ם נפסק לגבי כלי שמלאכתו לאיסור אשר מותר להשתמש בו לצורך היתר.

"מהמשנה הזאת רואים שהגבינה בימות קדם הייתה כל-כך קשה, שנדרש היה מסור כדי לחתך אותה... וממילא מבנים שלא על הגבינה בת ימינו מדובר..."

"נאמר: 'שמור תשמרון את המצווה הזאת', וכתב הסמ"ג שאדם צריך ללמוד את הפירוש של כל המצווה 'התורה שבעל פה'.

"ואכן, ב'הלכות תלמוד תורה' של בעל התניא כתב שיש חיוב על כל אדם מיישראל לדעת את כל התורה שבעל-פה.

"אבל מעבר לכך, יש ענין לא להיות עם הארץ... גם אם אין בכוחך להיות תלמיד חכם גדול ובקי בנושאים ונושאים, אבל להיות עם הארץ בדיני טומאת מת? זוהי בושה..."

את ספרו הגדול פותח הרמב"ם בפסוק "או לא אבוש בהביאי אל כל מצוותיך" — כאשר לומדים את חיבורו, ויודעים "את כל מצוותיך", הנה "או — לא אבוש!", אבל אילולא זאת יש נושאים שלמים בתורה שאפילו לא יודעים כמה מדובר.

"התורה היא חכמתו של הקב"ה. יש עניין מיוחד בשלמות, כשיש שלמות, הכל שונה לגמרי. אין זה שכשיש מאה אחוזים זה כפול מחמשים, זה גדר אחר לגמרי.

"ואף כי ידיעתנו את התורה אינה כידיעתם של גאוני הגאונים, אבל לפחות ידיעה כללית צריכה להיות. שלא יהיה מצב בו יש חלקים שלמים בתורה שהאדם אינו יודע".

● הרבנים מאירים ומעוררים השקל להתייחס בלימוד היומי ברמב"ם, כיצד באמת נגישים לימוד?

"כפי שהזכרנו, הרמב"ם כתב את ספרו לא בכדי שיהיו זקוקים למפרשים נוספים, כי אם בכדי שמהספר הזה לבדו יוכל כל אדם — "כקטן כגדול" — לדעת את כל התורה כולה. כמו בכל דבר, כשרוצים להעמיק אפשר לעיין במפרשים ובנושאי הכלים, אבל העיקר הוא הבסיס.

"עם זאת, יש את ספרי הרמב"ם המבוארים שמקלים את לימוד דברי הרמב"ם עצמו ואף מלקטים מהמפרשים את כל העניינים הנוגעים להבנה.

● באיזה עצות תוכלו לשתף את קהל מבקשי השם שהצטרף ללימוד שבמחזור החדש?

"כאמור, בכדי להתמיד ולהקפד, הלימוד באופן כללי צריך להיות לגירסא. פרק ברמב"ם יכול להקפד מסכת שלמה, והלימוד בו יכול לארוך יום שלם. שכל לומד יכניס לראשו שכעת הוא מצוי בעיצומו של פרויקט מיוחד — לדעת את כל התורה כולה, ולכן הוא אינו יכול להתעכב ולשאול על כל דבר 'למה'.

"זהו הפרויקט שלו, יום אחרי יום. הוא אינו מוותר. בזה הוא מתעסק עכשיו. "יש אמרה על מאמר רז"ל "אין לך דבר העומד בפני הרצון" האומרת שלא

כתוב "אין דבר העומד בפני הרצונות" — רצונות יש הרבה, אני רוצה לגמור את כל הש"ס, אני רוצה להגיע ליעדים רבים, אבל אם יש דבר אחד בו מתמקדים, זהו הפרויקט שלנו, הרי שאין דבר העומד בפני זה..."

"אני מציע שאם יש משהו שנראה ללומד מעניין ומצריך עיון, שישאיר אותו לסוף, ילמד את כל ההלכות בפרק, ולפעמים בהמשך הפרק יפתר כל הקושי. ובכל אופן, אין להיעצר, ואת העניינים בהם רוצים לעיין יש להשאיר לסוף הלימוד.

"היה מיישמו שאמר שאצלו לימוד הרמב"ם הוא ממש יצר הרע... הוא פשוט נמשך לעניין.

"העצה האחרונה שהייתי נותן לכל לומד הוא לשים את הלב לכלל, ולא ללכת לאיבוד בתוך הפרטים. בהלכות כלים, למשל, כאשר יודעים את הכללים היטב, אפשר להבין בצורה נכונה את הפרטים לאחר מכן. הכלל מאוד מאיר את הפרטים.

"אני מאחל לכל מסיימי המחזור הקודם והמצטרפים למחזור החדש שבזכות זה נזכה לביאת גואל צדק.

וכדברי הרמב"ם בסיום ספרו:

"לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח... אלא כדי שיהיו פנוין בתורה וחכמתה.

"ובאותו הזמן... לא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד ולפיקח יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

גאב"ד לונדון הגרמ"ה פאדווא זצ"ל בסיום הרמב"ם

שהרי מהלך הגמרא מורכב מקושיות ותירוץ, הווא אמינא ומסקנא, ולעיתים כשמונסים להעמיק ולהבין את כל הסברות עשויים לאבד את המהלך הכללי. כשלומדים את הלכות הרמב"ם בנושא, כבר יודעים את יסודות השקו"ט ומבינים את הלימוד באופן אחר לגמרי.

אך באמת ישנה תועלת נוספת ורחבה יותר שאפשר להשיג בלימוד הרמב"ם. שוחחתי פעם עם תלמיד-חכם גדול שראיתי שלמד סוגיא בשטחיות ולא בעיון כדרכו, ושאלתי כיצד הוא לומד מה מהר ואינו מתעכב על הפרטים. "הוא השיב לי בחכמתו שיש שתי דרכי לימוד: אופן אחד הוא בכדי להיות תלמיד חכם, ולשם כך צריכים ללמוד היטב ולעיון בסברת כל דבר. אך האופן השני הוא כדי לצאת מגדר 'עם הארץ'... ולזה די גם בלימוד מקיף של העניין, כדי שתהיה לך שייכות לענין זה שבתורה.

"כאשר לומדים את כל הרמב"ם על הסדר, משיגים היטב תועלת זו שיוצאים מכלל 'עם הארץ' בדיעת התורה. אפילו אם לומדים את הלכותיו בשטחיות יחסית ולא מספיקים לעיון היטב בנושאי כללי ובדברי שאר הראשונים בזה, הרי יוצאים מכלל בורות ויודעים את עיקר דיני התורה.

"שח לי אחד מידידי המשמש כמו"צ ולומד את הרמב"ם היומי בקביעות, שנכתב בדיון בבית דין, במחיצת דיינים גדולים, והסתכנו בסוגיא מסוימת, עד שלפתע העיר להם מדברי הרמב"ם במקום פלוני שהתיר את הספק. "סחדי ברומים", אמר, "שלא הייתי יודע רמב"ם זה לולי תקנת הלימוד היומי".

"כאשר לומדים את דברי הרמב"ם על הסדר ולא רק מעיינים בהלכה מסוימת

בו, ניתן ללמוד רבות מהדרך בה קבע הרמב"ם את פרטי ההלכות.

"דוגמה לכך: בעניין קנין אודיתא הנזכר במסכת בבא בתרא, נחלקו

הראשונים והאחרונים האם מועיל רק בשכיב מרע או שמועיל גם לכל אדם.

"ובאשר לומדים את הלכות זכיה ומתנה ברמב"ם, ניתן ללמוד מעצם

ההבדלה שהזכיר דין זה בשכיב מרע שכוונתו שהקנין מועיל רק בו. כי

בחיבורו של הרמב"ם יש לדקדק גם בסדר ובניין ההלכות".

● ונדוין, מה החשיבות המיוחדת דווקא בשיעור ברמב"ם: מדוע לא ללמוד

רמב"ם ואימ"ץ

"ספר הרמב"ם אינו 'עוד חיבור' בארון הספרים. הרמב"ם הוא חיבור שלא

נכתב כמחנה לפנינו או אחריו, ויחודו הוא בזה שכולל את כל התורה כולה.

"במסכת בבא מציעא (קד): נאמר שאליו הנביא שאל את אחד האמוראים

מדוע אינו בקיא בסדר טהרות, והשיב לו שבקיא רק בארבעה סדרי משנה אבל

לא בשישה, כיון ש'דחיקה לי מילתא'."

"רש"י נתן טעם לדברים, שהאמורא הספיק ללמוד את הדינים הנהוגים בזמן

הזה, וגם את סדר קדשים — כיון שעל הלימוד בהלכות הקרבנות מעלה הכתוב

כאלו מקריבים אותם בבית המקדש.

"וראים כאן דבר נפלא. אותו אמורא לא הספיק ללמוד הכל, והיה מיצר על

כך, כי למד מה שהיה דחוף יותר. ומה נפלא בתוך לימודו: סדר קדשים, אף

שהדינים שבו לא שייכים במידת מהוה.

"הנהגה הרמב"ם הוא הדין מבין הראשונים שכתב ספר הלכה על כל דיני

קדשים. חזון מהרמב"ם אין עוד שום ספר שמולל את כל התורה כולה. והרי

וראים אנו חשיבות גדולה ללימוד דינים אלו, עד שגם הם בכלל הלכות

הנחוצות.

"ולא רק דיני קדשים כך. הרמב"ם כולל את כל התורה כולה, ואם אדם

רוצה לדעת את כל התורה, עליו לחיות כל ימי חייו עם ספר הרמב"ם.

"מספרים על האור שמח, הגאון רבי מאיר שמחה מדווינסק זצ"ל, שיחד

עמו כיהן ברבנות העיר הגאון הפלאי מרוגטשוב, רבי יוסף ראזין זצ"ל,

שהתבטא שאין זה 'קונץ' שהרוגטשוב זוכר כל מלה בשים, כי הרי רק כשני

הוא למד את זה. הוא היה מונח כל הזמן בלימוד הש"ס, ובכל מקום ששאלו

אותו הלימוד היה 'טרי' אצלו.

"ועל דרך זה, במידה פחותה השייכת באנשים כערכנו, כאשר לומדים

ומשננים את הרמב"ם בכל שנה מחדש, הרי 'מונחים' בכל ההלכות שבו, ועל

די זה זוכים לבוא ל'קנין' כל ההלכות התורה".

● מה מתווסף ממהחור למהחור?

"כבר הדבר שכפעת הראשונה שלומדים את הרמב"ם, יש להתמקד בעיקר

בהבנה פשוטה ונוכח של הדברים. הלומד נתקל בריבוי מושגים שלא מוכרים

לו, מכל התורה כולה, ועליו ללמוד את הכללים השונים ולהתרגל עליהם.

מהסיבה הזו, הלימוד בפעם הראשונה קשה יותר, כי מתייגעים להבין פשוטם

של דברים. ויש לציין שהשימת לב ללשונו הזהב של הרמב"ם היא לימוד פני

עצמו, שהרבה הררים תלוים בו. ובכל אופן, בראשית הלימוד לא כדאי לעיין

בנו"כ ולפתוח את הסוגיות. מובן שלפעמים יש ענין מיוחד שמחפשים לעיין בו,

אבל באופן כללי הדרך הנכונה היא פחות לעיין.

"בפעמים הבאות שלומדים, מצליחים בדרך-כלל ללמוד יותר בעיון,

מתעוררות קושיות, ומתחדשות סברות. אז הלימוד נעשה יותר עם 'עששמאק'

ותענוג, ואפשר להסתכל יותר במפרשים ובמקורות הרמב"ם".

"כאן רואים כמה חשוב לדעת את כל התורה. כולם מפלפלים בסימן פ"ט, מדיקים בדברי הט"ו והש"ך, אבל כאשר יודעים את כל התורה, במינים שאין שאלה מעיקרא.

"אלא מה? שבלתי אפשרי לדעת את כל התורה כולה, ולכן לומדים רמב"ם ובאמצעות הלימוד אכן יודעים את כל התורה כולה, כי הוא מביא את כל התורה שבנ"פ כולה.

כתום דבריו המאלפים של הרב נוישטאט בעניין הלימוד מצד חשיבות ידיעת כל התורה, הוא מעלה נקודה נוספת:

"הרה"ק רבי פנחס מקורין אמר שאפילו להחזיק את ספר הרמב"ם בבית, ובודאי הלימוד בו, זוהי סגולה ליראת שמים.

"יש לתת בזה טעם: יראת שמים היא הדבר הישר ביותר בעולם — שאדם מבין שה' ניצב עליו ומלווה כל הארץ כבודו, והתנהגותו היא בהתאם לכך. ואילו ההיפך מיראת שמים, כאשר אדם אינו מפחד מהקב"ה, זהו דבר עקום.

"כאשר אדם לומד רמב"ם, הלימוד מכניס בו ישר. הרמב"ם כלי"ך מסודר וישר, שהוא מלמד את האדם איך לחשוב בצורה מסודרת וישרה, הלימוד ברמב"ם מעניק סדר, ישרות ובהירות, וממילא — כשהאדם ישר, הוא גם ירא שמים".

● מה העניין בלימוד הלכות שאינן נהוגות בזמן הזה, כמו ספר קרבנות?

"כפי שהזכרנו קודם, הכל נוגע, וניתן להבין דבר מתוך דבר.

"אציין דוגמה נוספת: ישנה שאלה האם מותר לעשות קידוש בכוס חר-

פעתית. גם כאן, מי שיש לו היקף בכל התורה ומכיר את הלכות כלים ברמב"ם

יודע את הנאמר שם בנוגע לכלי העשוי מקש, אשר הוא אינו מקבל טומאה

משום שאינו מחזיק מעמד לזמן רב.

"ניתן לדון האם ניתן ללמוד מכך לגבי כלים חד פעמיים, אבל יש בכך כדי

להמחיש מדוע דרוש היקף בכל התורה.

"נוסף על כך: אם דברים אינם נהוגים למעשה זו סיבה טובה עוד יותר

ללמוד, שכן 'כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה', והדרך היחידה

לקיימם היא ללמוד, ויחשב לו כאילו קיימם.

לסיים הדברים, מציב הרב נוישטאט את ארבעת הכללים ללימוד הרמב"ם:

א. ראוי לכל לומד לקבוע את חוק הלימוד בנפשו, ולא להפסיד אף יום. אבל

אם חלילה החסיר האדם יום או יומיים, מומלץ לו שלא לחזור בראשית

לשיעורים שהפסיד, אלא ללמוד את השיעור שבכל יום, שכן השלמת הימים

הקודמים תגדיל את הפער ותיאש אותו מלהמשיך בסדר הלימוד, מה שאין כן

כאשר הוא לומד את סדר הלימוד שכולם לומדים.

ב. ספר 'רמב"ם לעם' בחלקים מסוימים מאוד טוב, ובחלקים אחרים לא כל

כך. בשיעור שאני מוסר אנו לומדים את הרמב"ם עם הנושאי כלים, ובעיקר עם

הסנף משנה. גם את המגיד משנה אנו לומדים, אבל כאשר יש חילוקי דעות

ביניהם אנו לומדים בעיקר את הכס"מ, משום שהוא יותר נוח וקל.

ג. כדאי לקבל תמונה כללית על הפרק לפני שמנסים לרדת לפרטים. לפני

הלימוד, אני תמיד עובר על הפרק מהר, ממש בשלוש-ארבע דקות, המבט

הכללי מיישר ומסדר את התמונה.

ד. זוהי נקודה חשובה מאוד: הלכות בשר וחלב, לדוגמה, בשולחן ערוך

מתפרשות על פני עשרה סימנים ארוכים, ואילו ברמב"ם הן מופיעות בקושי

בפרק ומקצת. לכן, מצד אחד קל יותר ללמוד את זה, ומצד שני — הכל יודעים

שבכדי ללמוד אליבא דהלכתא יש לעיין בשולחן ערוך. בשיעור שלנו אני

מקפיד תמיד לציין מה נפסק למעשה.

יש מהירות של הרמב"ם שבהן מביאים גם את השולחן ערוך. זוהי מעלה

גדולה, ומומלץ לשים לב אימתי השולחן ערוך פוסק אחרת.

לימוד הרמב"ם הכרחי כדי לצאת מגדר 'עם הארץ'

שיחה עם הרה"ג ר' אברהם ליכטר שליט"א:

"בימי שבת תחכמוני כחבור ביש-

יבה", מספר הרה"ג הרב ליכטר

שליט"א, "לאחר לימוד סוגיא

מסובכת או בסיים פרק בגמרא, הייתי

ניגש תדיר לארון הספרים ומעיין בדברי

הרמב"ם לראות איך כתב את יסודות

הדברים בלשונו המיוחדת, לשון קצרה

הכוללת עניינים רבים. דברי הרמב"ם

היו מעניקים לי אור חדש בכל הסוגיא

והייתי חש שלמדתי דבר שלם. עד היום

יש ללימוד הרמב"ם טעם מיוחד של תענוג.

"למעשה ניתן גם ללמוד את הרמב"ם בתוך הקדמה טובה לכל סוגיא בש"ס,

אליהם זה מקבץ לתורה שבעל פה כולה (הקדמת הרמב"ם) אליהם זה מקבץ לתורה שבעל פה כולה (הקדמת הרמב"ם) אליהם זה מקבץ לתורה שבעל פה כולה (הקדמת הרמב"ם)

אור חדש בַּלְמוּד הַרְמַב"ם

**ביאור בהיר
משולב בדברי הרמב"ם
בתוספת הערות ועיונים
פניני הלכה ומקורות**

'כָּלֶכֶל שֶׁל דָּבָר, כְּדֵי שֶׁלֹא יִהְיֶה אָדָם
צָרִיךְ לַחְבּוֹר אַחֵר בְּעוֹלָם בְּדִין מִדִּינֵי
יִשְׂרָאֵל, אֲלֵא יִהְיֶה חֲבוּרָה זֶה מִקֶּבֶץ
לְרִגְוָה שֶׁבְּעַל פֶּה כָּלָה עִם הַתְּקִנּוֹת
וְהַמְּנַהֲגוֹת וְהַגְּזֵרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ מִימֵי
מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְעַד חֲבוּר הַתְּלֻמוֹד...
לְפִיכָךְ קָרָאתִי שֵׁם חֲבוּר זֶה
'מִשְׁנֵה תוֹרָה', לְפִי שֶׁאֵדָם
קוֹרֵא תוֹרָה שֶׁבְּכָתֹב
תַּחֲלָה וְאַחֵר כֵּךְ קוֹרֵא
בְּזֶה וְיִזְדַּע מִמֶּנּוּ רִגְוָה
שֶׁבְּעַל פֶּה כָּלָה'

**רמב"ם
ומבואר**

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
ובטלפון: 09-8627791

ספרי 'הרמב"ם המבואר' שיצאו לאור:
המדע • אהבה • זמנים [א] • זמנים [ב]
עבודה [א] • עבודה [ב] • טהרה
הסדרה המלאה תכלול 18 ספרים

וסליקא לך
כל הרמב"ם!

הדרן עלך
שזפמים

בקריאת מרנן מאורי הדור
יחד רבבות עמך בית ישראל

מצטרפים!

לסדר לימוד יומי
במשנה תורה להרמב"ם

מסיימי המחזורים הקודמים כבר זכו ורכשו ידע
וקניין מקיף בכל התורה כולה,
בשלוש שנים של רוממות ועונג עילאי יומימי.

עכשיו ההזדמנות שלך!

התחלת המחזור החדש: יום שישי י"ח תמוז תש"פ

